

SVI SCENARIJI ISKORIŠTAVANJA PRIRODNIH RESURSA U JADRANU

CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE

EUROPSKA UNIJA
ULAGANJE U BUDUĆNOST

Projekt „Neka se i glas građana čuje“

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda

Projekt sufinancira Ured za Udruge Vlade Republike Hrvatske

www.cms.hr

| Zagreb, lipanj 2015.

Dodatne informacije

Ovaj projekt provode:

Centar za mirovne studije

A: Selska cesta 112a, 10 000 Zagreb

t: 01 / 4820094

e: cms@cms.hr

www.cms.hr

Srpsko narodno vijeće

A: Gajeva 7/1, 10 000 Zagreb

t: 01 / 4886 376

e: ured@snv.hr

www.snv.hr

Centar za mlade Dalj

A: Bana Josipa Jelačića 12, 31 226 Dalj

e: oljaa.bojan@gmail.com

Projekt „Neka se i glas građana čuje“

Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda – Ulaganje u budućnost

Projekt sufinancira Ured za Udruge Vlade Republike Hrvatske

Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Centra za mirovne studije

Kontakti relevantnih institucija iz sustava upravljanja EU fondovima:

Ministarstvo regionalnog razvoja i EU fondova

www.mrrfeu.hr

fondovi@mrrfeu.hr

Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva

<http://zaklada.civilnodrustvo.hr>

zaklada@civilnodrustvo.hr

Ured Vlade Republike Hrvatske za udruge

www.uzuvrh.hr

info@uzuvrh.hr

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Ured za udruge

Za više informacija o EU fondovima – <http://www.strukturnifondovi.hr/>

Sadržaj

1. Uvod
2. Pozadina teme: Svi scenariji iskorištavanja prirodnih resursa u Jadranu
3. Male grupe i plenarna rasprava
  - 3.1. Praćenje rada malih grupa
  - 3.2. Pitanja malih grupa postavljena na Plenumu
4. Rezultati ankete agencije Target
  - 4.1. Profil sudionika deliberacije
  - 4.2. Mnijenje prije i nakon deliberacije
    - 4.2.1. Stavovi o tome treba li u RH dopustiti istraživanje i eksploataciju nafte i plina na Jadranu?
    - 4.2.2. Stavovi o rizicima eksploatacije ugljikovodika
    - 4.2.3. Stavovi o odnosu turizma i eksploatacije ugljikovodika
    - 4.2.4. Stavovi o korisnosti eksploatacije
    - 4.2.5. Stavovi o ekološkim udrugama, obnovljivim izvorima energije i nuklearnim elektranama kao alternativni
  - 4.3. Stupanj informiranosti sudionika prije i nakon deliberacije
  - 4.4. Evaluacija skupa od strane sudionika
5. Zaključci i preporuke

1. Uvod

U okviru projekta „*Neka se i glas građana čuje / Polling voices - Citizens debate and advocate for sustainable social change*“ Centar za mirovne studije (CMS) je proveo četvrtu deliberacijsku raspravu u Hrvatskoj održanu 28. do 29. ožujka 2015. u Splitu. Partneri u provođenju bili su Srpsko narodno vijeće i Udruga mladih Dalj, vanjski suradnici sa Sveučilišta Stanford te prof. Ana Matan s Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu.

Model deliberativnog javnog mnijenja (deliberative polling) razvijen je od strane Centra za deliberativnu demokraciju (Sveučilište Stanford, SAD) te do sada proveden u preko deset zemalja u svijetu. Metoda predstavlja pokušaj da se istraživanja javnog mnijenja i rasprave u kojima sudjeluju građani koriste na nov i konstruktivan način. Ona uključuje građane birane kao reprezentativni uzorak u rasprave o važnim političkim pitanjima, a ključni moment je da osim rasprave građani dobivaju stručne informacije o pitanju o kojem se raspravlja te političke poglede svih zainteresiranih strana. Građani koji sudjeluju u raspravama okupljaju se tokom jednog vikenda, te sa stručnjacima i političkim liderima raspravljaju o zadanoj temi i donose zaključke. Cilj metode je pokazati da kada građani imaju dovoljno informacija i prilike razmijeniti mišljenja, donose zaključke koji nisu isključivo bazirani na ideološkoj ili iracionalnoj podlozi, već da mijenjaju mišljenje i stavove u odnosu na činjenice koje im se predoče i objasne.

Teme ranije organiziranih deliberacija su (tada) novi prijedlog Zakona o radu, , zatim „Ostvarivanje prava manjina: integracija ili sukob i podjela?“ , ;

„BDP – Bolje donošenje proračuna“ čija je namjera bila ispitati mogu li i u kolikoj mjeri „obični“ građani utjecati na donošenje lokalnih i/ili državnog proračuna.

Organizatorice iz Centra za mirovne studije kao teme deliberacija odabiru aktualna pitanja iz hrvatskog društva, a tema potencijalnog istraživanja i eksploatacije ugljikovodika iz Jadrana je postala temom od šireg interesa javnosti ovog proljeća jer je studija Agencije za ugljikovodike završena, Agencija je i pokrenula određene faze (pozivne natječaje i pristigle ponude), a paralelno s tim krenula je građanska kampanja „SOS za Jadran“ kojom se želi utjecati na Vladu RH da raspiše referendum oko istraživanja i/ili eksploatacije.

2. Pozadina teme: istraživanje i eksploatacija ugljikovodika iz Jadrana

Istraživanje i/ili eksploataciju ugljikovodika iz Jadrana se može gledati iz više aspekata: gospodarskog, financijskog, pitanja očuvanja okoliša, refleksije na turizam i itd. Pitanje je kompleksno, no pojednostavljeno govoreći, jedna od dominantnijih teza je da je turizam naša najjača gospodarska grana koja će biti ugrožena platformama koje će biti vidljive s obale, a ako dođe do bilo kakvih izljeva nafte turizam će biti nepovratno uništen. Uz to ide i teza da se Jadran treba očuvati čistim za buduće generacije, jer je to naše prirodno bogatstvo. Suprotna teza tome je da će platforme biti dovoljno udaljene od obale i da se neće vidjeti, da je istražni prostor sužen u odnosu na prije, tehnologija dovoljno napredovala pa su izljevi nafte gotovo nemogući, a koristi za gospodarstvo su ogromne počevši od razdoblja eksploatacije i ulaganja koje će strane kompanije napraviti, do potencijalne eksploatacije od koje se zarada „slijeva“ direktno u RH proračun.

Proučavajući web stranicu Agencije za ugljikovodike, mogu se pronaći podaci o povijesti istraživanja Jadrana. Istraživanje Jadrana započelo je još 60-ih godina na hrvatskoj strani. Hrvatska trenutno ima 60 eksploatacijskih polja ugljikovodika (57 na kopnu i 3 na moru).

Na temelju Odluke Vlade Republike Hrvatske donesene u ožujku 2014. godine, izrađen je Okvirni plan i program radova na istraživanju i eksploataciji ugljikovodika na Jadranu. Preliminarna analiza seizmičkih i ostalih dostupnih podataka pokazuje da je hrvatski dio Jadrana „nedovoljno istražen“ (sic). U usporedbi s Italijom, Republika Hrvatska ima na raspolaganju površinu Jadrana ne manju od područja kojim raspolaže Italija, a ima svega 10% broja bušotina i manje od 10 % otkrivenih rezervi ugljikovodika Italijom. U konačnom prijedlogu definirano je 29 istražnih prostora ugljikovodika površina od 1 020 do 1 635 km² koji bi bili predmet javnog nadmetanja te se pristupilo javnom nadmetanju za dodjelu dozvola i koncesija na predloženih 29 istražnih prostora ugljikovodika na Jadranu.

Istražni prostori u predmetu javnog nadmetanja podijeljeni su u tri skupine (Sjeverni jadransko, Srednji Jadransko i Južni Jadransko) po kriteriju dubine mora. Tako je u plitkom odobalju (Sjeverni Jadransko), koje zahvaća dubine do 100 m, definirano 8 istražnih prostora, u srednjem odobalju (Srednji Jadransko) čija dubina mora prelazi 100 m određeno je 16 istražnih prostora i u dubokom odobalju (Južni Jadransko) gdje dubina mora prelazi 1 000 m određeno je 5 istražnih prostora.

EKSPLOATACIJSKO RAZDOBLJE

· U slučaju kada u istražnom razdoblju dođe do otkrića rezervi ugljikovodika, investitor je dužan o tome obavijestiti nadležno Ministarstvo te provesti razradne radove, uključujući procjenu rezervi te potvrditi količinu i kakvoću rezervi. Glavne aktivnosti u eksploatacijskom razdoblju su izrada i opremanje eksploatacijskih bušotina, građenje rudarskih objekata i postrojenja (eksploatacijske i po potrebi kompresorske platforme), te pri isteku koncesije sanacija eksploatacijskog polja.

Temeljem međunarodne prakse, od trenutka otkrića do početka pridobivanja ugljikovodika potrebno je oko sedam godina.

· **Sukladno Zakonu o istraživanju i eksploataciji ugljikovodika eksploatacijsko razdoblje može trajati najviše 25 godina uz mogućnost produljenja.**

Izvor podataka: [Agencija za ugljikovodike](#)

U fazi istraživanja potrebne investicije mogu iznositi od 300 milijuna kuna do 1,1 milijardi kuna u svaki istražni prostor. Uzimajući u obzir iskusnu i visokoobrazovanu radnu snagu, dostupne objekte u lukama, iskustvo u brodogradnji te dugogodišnju tradiciju eksploatacije ugljikovodika u Republici Hrvatskoj, za očekivati je da će se značajan dio potreba u svrhu istraživanja i eksploatacije ugljikovodika zadovoljiti u Hrvatskoj.

Neizravni učinci na gospodarstvo: prema stajalištu Vlade RH očekuje se porast potražnje za električnom energijom, materijalima za građevinske radove i izgradnju čeličnih konstrukcija, goriva, petrokemijskih proizvoda i sl. Neizravni učinci se odnose i na rast kupovne moći poveznog stanovništva. Kako je tržište ugljikovodika liberalizirano, važno je napomenuti kako rast eksploatacije vjerojatno neće dovesti do pada cijena sirovine, već blizina njegove lokacije dovodi do pada transportnih troškova do krajnje destinacije i time do **smanjenja troškova energenata za krajnjega potrošača**. Pad ovisnih troškova energenata, prema Vladi RH, može vrlo povoljno djelovati na opću ekonomiju države u smislu rasta konkurentnosti i smanjenja krajnjih cijena usluga i dobara.

Moguće nesreće: Nakon izljeva nafte u Meksičkom zaljevu u travnju 2010. g. Europska unija je izglasala 2013. g. Direktivu o sigurnosti naftnih i plinskih djelatnosti na moru. Direktivom se od država članica traži uspostavljanje vanjskih planova za hitne intervencije koje pokrivaju sva postrojenja na kojima se obavljaju naftne i plinske djelatnosti uključujući i povezanu infrastrukturu i potencijalno pogođena područja u okviru svoje nadležnosti. Nadalje, države članice moraju osigurati da je operator ili, ako je

potrebno, vlasnik dužan bez odgađanja obavijestiti nadležna tijela o velikoj nesreći ili situaciji koja predstavlja neposrednu opasnost od velike nesreće.

Vlada u lipnju najavljuje izdavanje prvih dozvola za istraživanje Jadrana u potrazi za plinom i naftom. Međutim, nakon što je Italija i službeno pokrenula postupak procjene prekograničnog utjecaja na okoliš radova na istraživanju ugljikovodika u hrvatskom dijelu Jadrana, evidentno je da bi planirani tempo sklapanja koncesijskih ugovora i početka radova mogao biti odgođen za nekoliko mjeseci.

Postoji nekoliko opcija koje se u javnosti trenutno pojavljuju: **ići u istraživanje bez raspisivanja referendum; ići u istraživanje, ali i raspisati referendum; ne istraživati niti eksploatirati.**

Izvor podataka: [Agencija za ugljikovodike](#) (Strateška studija o vjerojatno značajnom utjecaju na okoliš Okvirnog plana i programa istraživanja i eksploatacije ugljikovodika na Jadranu)

IZ MEDIJA O ISTRAŽIVANJU I/ILI EKSPLOATACIJI

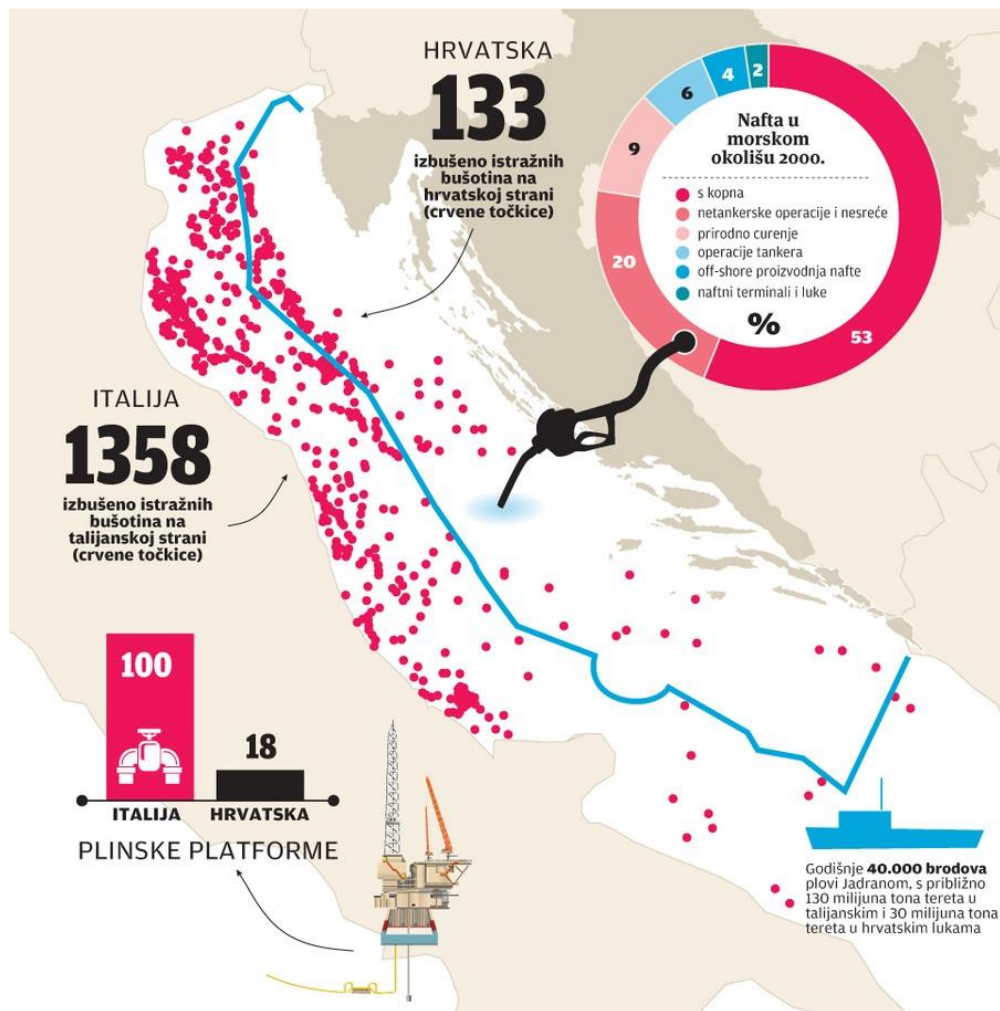
Utoliko, jasno je da ogroman rizik od havarije za Hrvatsku postoji i danas, samo bez ikakve koristi ili mogućnosti da se na taj rizik utječe. Pojedine ekološke udruge često ističu kako takav rizik nije usporediv, s obzirom na kretanje morskih struja, koje bi eventualni izljev nafte na talijansku obalu odvele daleko od obale prema Otrantskim vratima, a u slučaju izljeva u Hrvatskoj izravno prema našim otocima. Ta teza vrlo je površna jer ne uvažava utjecaj vjetrova, no čak i da se uzme kao posve točna, otvara pitanje rizika vezanog za istraživanje ugljikovodika u Crnoj Gori, Albaniji i Grčkoj. U Albaniji se istraživanja provode već desetljećima, a samo najveći od proizvodnih blokova Drač ima procijenjene rezerve od 2 milijarde barela nafte. Za usporedbu, to je četiri puta više od polja Macondo u Meksičkom zaljevu, gdje se dogodio najveći izljev nafte u povijesti. Crna je Gora pak još prije Hrvatske raspisala natječaj za istraživanje 13 blokova u svom dijelu Jadrana i dobila četiri ponude. Grčka je u rujnu prošle godine raspisala natječaj za istraživanje nafte i plina na deset blokova koji pokrivaju njezinu cijelu zapadnu obalu, na samom ulazu u Jadran. Koncesionari će biti izabrani u svibnju.

Rizik onečišćenja Jadrana naftom ne treba isključivo vezivati uz istraživanje ugljikovodika jer tu su i tankeri koji prevoze naftu. Prema podacima EU i hrvatskog Instituta za oceanografiju, godišnje se tankerima kroz Jadran preveze 70 milijuna tona nafte i naftnih derivata. Riječ je o 100 puta većoj količini nafte od one koja se izlila u Meksičkom zaljevu. U Jadranu, srećom, većih katastrofa nije bilo, no prema podacima Europske komisije, u Jadransko more se manjim incidentima godišnje izlijeva 100 tisuća tona

nafte, ulja i drugih ugljikovodika. To znači da se u osam godina u Jadran i danas izlije količina ugljikovodika usporediva s katastrofom u Meksičkom zaljevu. Samo 2001., prema proračunu tijela EK, ukupna površina svih naftnih mrlja u Jadranu bila je ekvivalentna površini tri otoka Cresa.“

Izvor: [Večernji list](#), 7.3.2015.

Izvor: [SOS za Jadran](#), autor: Mosor Prvan:

„Eksploatacija nafte iz Jadrana neprihvatljiva je iz niza razloga:

· *Ekonomskih: ugrožava se turizam (oko 7.5 milijardi eura godišnje), ribarstvo i marikultura (100 milijuna eura godišnje) koji zajedno vrijede više od istraživanja nafte (ukupno 500 do 800 milijuna eura 5 godina);*

· *Razvojnih: ulaže se u projekte bazirane na zastarjelim tehnologijama prošlog stoljeća u vrijeme kada postoje jasne alternative fosilnim gorivima (nije kameno doba prestalo zato što je nestalo kamena, nego zato što je netko izmislio obradu metala);*

· *Okolišnih: klimatske promjene kojima doprinose fosilna goriva nisu mit i već sada jasno osjećamo njihove posljedice kroz sve ekstremnije vremenske događaje, a izljevi nafte s platformi i tankera globalno su najveća latentna prijetnja morskom okolišu.*

Radi se o tome da je Vlada za bušenje predvidjela 90% Jadrana, odluka o dodjeli koncesija donesena je NA ZATVORENOJ SJEDNICI VLADE, cijelu priču vodi jedno Ministarstvo (gospodarstva) i jedna na brzinu osnovana agencija (Agencija za ugljikovodike). Sve to napravljeno je daleko od očiju javnosti, bez ikakve šire javne rasprave pa čak i bez ikakve rasprave u Saboru, a strateška studija utjecaja na okoliš, koja se inače radi godinu do godinu i pol dana, napravljena je u dva mjeseca!

A govorimo o resursu od kojeg kroz turizam i ribarstvo direktno živi velik broj hrvatskih građana i koji samo kroz turizam godišnje u BDP-u sudjeluje s minimalno 15 posto.“

Izvor: [Eko Kvarner](#)

Kritika Udruge Eko Kvarner na Stratešku studiju utjecaja na okoliš Okvirnog plana i programa istraživanja i eksploatacije ugljikovodika na Jadranu:

· *smatramo da je Strateška studija nekvalitetno, nepotpuno i nerealno procijenila sasvim izvjesno značajan utjecaj na okoliš predmetnog zahvata.*

· *manjkavosti Strateške studije posebno su vidljive u segmentu utjecaja na turizam koji je upravo sramotno nekvalitetan, s potpuno netočnim ulaznim podacima i nepostojanjem iole relevantne znanstvene metode procjene sasvim izvjesno značajnog utjecaja.*

· *u segmentu (sasvim izvjesno značajnog) utjecaja na ribarstvo (zbog stvaranja buke korištenjem podvodnih eksplozija tijekom istraživanja) Studija je pokazala diletantizam i potpuno nepoznavanje materije, npr. navođenjem modeliranja kao metode ublažavanja posljedica podvodnih eksplozija.*

· u segmentu seizmike Strateška studija je prepuna faktografskih pogrešaka (pored ostalog seizmičnost je prikazana 2.000 puta manjom) i uopće nije spomenuta, a kamoli tek obrađena, eksploatacijom ugljikovodika inducirana seizmika, što je zasigurno veoma značajan i važan utjecaj.

· Studija je apsolutno najlošija u segmentu procjene sasvim izvjesno značajnog utjecaja na morske ekosustave (osim u segmentu morskih sisavaca), pri čemu u potpunosti podržavamo stručno mišljenje Instituta za oceanografiju i ribarstvo iz Splita (objavljeno na njihovim web stranicama).“

[Guardian](#): Hrvati kao mjesečari žele uništiti svoj turizam

„To je u suprotnosti s 20 godina rada na turizmu i moglo bi ubiti cijeli brend Hrvatske“, kazala je za The Guardian Tanja Gutenmorgen, članica Saveza za čisto Jadransko more (CASA), aktivističke skupine koja se protivi bušotinama u Jadranu te vlasnica turističke agencije .

„Ljudi dolaze zbog netaknute prirode. Nitko se ne želi kupati u moru u kojem se vide naftne platforme, tankeri i cjevovod ili se nazire infrastruktura. Svi mi imamo vile i apartmane s pogledom na more koje nudimo turistima. To je poput stavljanja slona u maleni dućan pun filigrana. Mi ćemo se boriti do posljednjeg daha“, kazala je Gutenmorgen.

Barbara Dorić: Turizam i sam ovisi o cijeni plina i o cijeni nafte na svjetskim burzama. Vjerujem da Hrvatska sebi danas ne može priuštiti luksuz da u startu odbaci mogućnost domaće proizvodnje sirovine koja kroji i pokreće svjetsku ekonomiju. Naime, ukoliko se ugledamo na zapadne razvijene države, upravo je pokretač rasta i održivog razvoja pametno iskorištavanje rudnog bogatstva koje posljedično ima pozitivne učinke na sve gospodarske grane.

Izvor: [Jutarnji list](#)

[Lupiga.com](#): Šanse za profit su nam 1:114!

I tako, usporedimo li spomenuta dva „novčana toka“, dolazimo do odnosa 57 milijardi kuna sigurnog prihoda od turizma nasuprot eventualnih 0.5 milijardi od nafte godišnje. Sportski rečeno - 114:1 za turizam.

Istraživanje i eksploatacija ugljikovodika Šibensko-kninskoj županiji donijeli bi nadu za razvoj uspavane industrije bez negativnog utjecaja na turizma. Na okruglom stolu u Šibeniku predsjednica Uprave

Agencije za ugljikovodike, Barbara Dorić i direktor tvrtke IRES Ekologija, Mirko Mesarić, su istaknuli kako je Strateška studija jedan u nizu elemenata kojima se osiguravaju po okoliš najstroži, a po državu dosad ekonomski najisplativiji uvjeti eksploatacije Jadrana.

Izvor: [AZOP](#)

„U Zadarskoj su županiji bušenja rađena na Dugom Otoku i Silbi, a novim regulatornim okvirom pobrinuli smo se kako se sve istražne radnje i eventualne eksploatacijske bušotine moraju izmaknuti od obale i otoka, što do sada nije bio slučaj, te da ne smiju uopće narušavati vizure. Platforme neće otjerati turiste s Jadrana, a ukoliko se u periodu istraživanja ne otkrije isplativa količina ugljikovodika, ugovori se ukidaju“, pojasnila je Dorić.

Izvor: [AZOP](#)

Toni Vidan iz Zelene Akcije za [Novosti](#):

Dalmacija bi mogla zarađivati od zelene energije

Ne sumnjam da će Dalmacija i primorje u budućnosti zarađivati velik novac od proizvodnje energije, ali ne od nafte, nego od proizvodnje zelene energije, prvenstveno solarne. U tom smislu je posebno žalosno što, u trenutku kada svijet ubrzano izlazi iz fosilne u solarnu eru, mi idemo krivim smjerom i jednu regiju koja je stvorena za korištenje solarne energije i kvalitetnog ekološkog razvoja izlažemo velikim rizicima pokušajem da se zastarjeli oblici razvoja primijene bez ikakvog osjećaja za rizik i mjeru.

Izvor: [AZOP](#)

„Na žalost, još uvijek ne postoji tehnološko rješenje koje u potpunosti može nadomjestiti fosilna goriva. Obnovljivi izvori kao što su primjerice sunce i vjetar nisu konstantni pa se elektro-energetski sustav nemože regulirati bez bazne elektrane“. Dorić je istaknula i činjenicu da Republika Hrvatska u skladu sa europskim regulativama potiče obnovljive izvore energije, a sve kako bi se do 2020. godine ostvario cilj od 20% potrošnje iz OIE.“ - Barbara Dorić

T-portal:

Za očekivati je da će Hrvatskoj ostati približno između 25 posto i 45 posto prihoda od nafte iz Jadrana, a ne, kako je naglašavano, od 55 do 60 posto. Iako je u više navrata iz Agencije za ugljikovodike javno kazano da će Hrvatskoj ostati od 55 do 60 posto prihoda od nafte iz Jadrana, prijedlog Ugovora o podjeli proizvedene nafte i plina u Jadranu (koji je predložila RH) sugerira drugačiju podjelu.

Za mišljenje smo pitali Stanka Kadiju, jednog od geologa koji je za Inu u Siriji otkrio plin, kojega ne iznenađuje mogućnost da je podjela prihoda loše dogovorena. Kadija upozorava da je Zakon o istraživanju i eksploataciji ugljikovodika loše napravljen, bez konzultacija sa strukom. Naglasio je da nitko više ne dogovara podjelu pola-pola s koncesionarom i upozorio je da je štetan takav ugovor s talijanskim ENI-jem za eksploataciju plina u sjevernom Jadranu. S druge strane, naftni stručnjak Davor Štern kaže da nije vidio prijedlog Ugovora o podjeli ugljikovodika, ali da vjeruje da je riječ o standardnom ugovoru i da je država nešto vrlo slično napravila s ENI-jem u sjevernom Jadranu. Za istraživanje i vađenje nafte i plina iz Jadrana dozvolu je dobilo pet kompanija: američki Marathon Oil, austrijski OMV, talijanski ENI, britanski Medoilgas i Ina.

Barbara Dorić za [Jutarnji list](#): Često se postavlja i pojednostavnjeno pitanje - kako se to strancima isplati, a nama ne isplati eksploatacija nafte i plina u Jadranu?

„Cijeli model koji je napravljen po uzoru na najbolje svjetske prakse koji uključuje i Ugovor o istraživanju i podjeli eksploatacije koji će se s odabranim ponuditeljima potpisati na 30 godina koncipiran je na način da je država napokon zaštitila svoj energetske suverenitet u svim segmentima, pa tako i osigurala razvoj popratne infrastrukture kao što su plinovodi.

U fazi istraživanja rizik ulaganja je isključivo na investitoru. Ukoliko uzmemo u obzir da se takav tip ulaganja na svakom pojedinom istražnom prostoru kreće od 50 do 100 milijuna eura, onda je to ogromna količina stranog kapitala koji će u istražnom periodu ući u državu, a na lokalnoj industriji je da se pripremi kako bi taj potencijal maksimalno iskoristila za otvaranje novih radnih mjesta i kako bi čim više uloženih sredstava ostalo u Hrvatskoj.

Ako se u samoj fazi istraživanja nađu nafta ili plin, počinje faza eksploatacije, tada ako simuliramo ekonomski model na jednom manjem eksploatacijskom polju, od ukupnih prihoda državi ide u prosjeku 55

posto, a investitoru 45 posto. Dio koji ide državi djelomično ide u novcu direktno u državni proračun, a djelomično u količini koju onda država može plasirati na hrvatsko tržište.

Pozitivne posljedice toga su ne samo punjenje državnog proračuna već i mogućnost utjecanja na cijenu energenta, energetska sigurnost s aspekta neovisnosti o uvozu energenata kao i razvoj direktne i indirektno industrije koja će osigurati nova radna mjesta, ali i veći standard građana Hrvatske.“

3. Male grupe i plenarna rasprava

Deliberacijski proces predviđa sastavljanje stavovima uravnoteženih materijala koje sudionici od organizatora (ovdje je to Centar za mirovne studije) zaprime prije same deliberacije i koji bi im trebali pomoći u cijelome procesu da se bolje informiraju. Deliberacija započinje T1 upitnikom (T1 u metodološkom kontekstu označava Time One, odnosno inicijalni upitnik koji mjeri stavove prije nego što bi ih mogla promijeniti rasprava i sljedeća dva dana u deliberacijskom procesu) te se nastavlja radom u malim grupama s moderatorima, za vrijeme kojih se osmišljavaju pitanja koja se zatim postavljaju stručnjacima na plenarnim raspravama. U nedjelju, također nakon malih grupa, slijedi plenarna rasprava, a na kraju dana sudionici ispunjavaju T2 upitnik koji je istovjetan upitniku T1, a služi za to da bi se vidjelo jesu li tokom procesa sudionici promijenili mišljenja, i o kojim pitanjima. Time je i službeno cijeli proces završen.

Za vrijeme deliberacije o eksploataciji/istraživanju ugljikovodika na plenarnim raspravama bili su prisutni sljedeći stručnjaci:

SUBOTA

- Barbara Dorić – predsjednica Uprave Agencije za ugljikovodike
- Damir Mateljan – potpredsjednik saborskog Odbora za zaštitu okoliša i prirode
- Jurica Šimurina – profesor na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu i Zadru, kolegiji Ekonomika razvoja i Ekonomika okoliša
- Davor Škrlec – ORAH; zastupnik u Europskom parlamentu
- Vjeron Piršić – aktivist, Udruga Eko Kvarner
- Mosor Prvan - biolog, udruga Sunce i inicijativa SOS za Jadran

NEDJELJA

- Damir Mateljan – potpredsjednik saborskog Odbora za zaštitu okoliša i prirode
- Jurica Šimurina – profesor na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu i Zadru, kolegiji Ekonomika razvoja i Ekonomika okoliša
- Mosor Prvan - biolog, udruga Sunce i inicijativa SOS za Jadran

3.1. Praćenje rada malih grupa

Kao i svakog puta dosad, sudionici/-e podijeljeni su u tri grupe, svaka sa svojim moderatorom, članom Hrvatskog debatnog društva, koji su osim svojih grupa u prijedpodnevnim satima moderirali i plenumu u subotu i nedjelju. Rasprave u malim grupama otvaraju moderator, ali u pravilu što manje interveniraju u proces razgovora. Sudionici su za početak iznijeli svoje mišljenje o istraživanju i eksploataciji, a ovo su neki od citata:

- *Ne treba prezentirati zaradu od ugljikovodika samo direktnim priljevom novca u proračun, već se trebaju gledati i poslovi i spas radnih mjesta u Sisku i Rijeci.*
- *Nemojmo se fokusirati samo na naftu, 'ajmo razvijati sve, može nafta, plin, ali ulažimo i u IT, alternativnu energiju i usmjerimo se na više strana.*
- *Smatram da bi Jadran dosta bio zagađen ako bi došlo do eksploatacije, a zarada neće doći do malog čovjeka. Navodno su platforme zaštićene, zagađuju i tankeri, ali ne vjerujem da će more ostati lijepo i da će se u njemu i dalje moći kupati kao sada.*
- *Kaubojski je napravljena ideja, vidi se da je u tajnosti rađen ovaj plan. Interesni lobiji stoje iza svega. Naš glas se može čuti, ali neće to biti dovoljno.*
- *Moj problem s naftom nije samo nafta, nego svijest i mentalni sklop. Možda pušem na hladno, ali čini mi se da sve današnje političke garniture nisu na nivou da sprovedu u djelo projekt na način da bude sigurno i da mali čovjek dobije neki profit, a ne samo štetu.*

- *U početku sam bila skroz protiv, no kada sam pročitala ovo malo mi se viđenje počelo mijenjati. More nam danas nije kao što je bilo prije 30 godina dok sam ja bila dijete. Smatram da je Jadran dovoljno velik i ima dovoljno ljepota i mjesta za sve.*
- *Zašto ne pričamo objektivno o zagađenju od turizma, o svijesti da građani odlažu otpad u okoliš? Zašto se zeleni ne bave time? Veće je zagađenje kad jedan hotel u Šibeniku odlaže otpad uz cestu.*
- *Ljudima iz turizma su puna usta sunca i mora, a kada nema sunca sezona nam propada jer samo to nudimo. Zar ćemo se nadati da će sljedećih 100 godina sve godine biti sunčane i tako propustiti ovu priliku?*
- *Ovo je 21. stoljeće. Tehnologija vađenja i obrade nafte je zbilja dovoljno uznapredovala. Ako uložimo dio od ovih 55% u nova ulaganja i zaštitu, nećemo imati problema.*
- *Studija je napravljena u vrlo kratkom roku. Ne razumijem zašto, mislim da je politika kriva.*
- *Apsolutni sam pobornik plina. Alternativni izvori energije moraju biti pojačani, a mogli bismo ih pojačati plinom.
Naftu ne, plina da uz alternativne izvore. Ipak, možda to pripisujem svojem neznanju, ali čini mi se da je plinska eksploatacija čišća i lakša...*
- *Mislim da moramo biti svjesni svojih bogatstava. Moramo znati što je ispod nas. Ali stavljam naglasak na monitoring, kontrolu i transparentnost. Referendum nije potreban ako su svi obaviješteni.*
- *Nisam sklona referendumima, građani često izađu samo da ih se vidi na referendum bez da se informiraju. Kod nas je sve uvijek crno-bijelo. Ja sam za istraživanje.*
- *Istraživanje svakako. A referendum ne za istraživanje, nego eksploataciju. Za takvu odluku treba preuzeti odgovornost čitav narod, jer postoji nešto što se zove „narodna mudrost“.*
- *Ideološki bi bio za referendum, ali idemo pogledati koje smo zadnje referendume imali, od koga su financirani, kakve su bile teme... Ovo je prevažna tema da bi se potrošilo 70 milijuna kuna, a domaći će se interesni lobiji pretrgnut da bude onako kako oni žele.*
- ***Iskreno, ova tema me uopće nije interesirala, ali nakon što sam dobila ove materijale, smatram da je iznimno bitna tema. Vratiti ću se u svoju lokalnu sredinu i informirati dalje ljude. Da ima***

više ovakvih rasprava u RH pismenost i informiranost ljudi bi bila bolja, a donesene odluke pozitivnije za zemlju.

Drugi dan, po običaju, sudionici prvo komentiraju što su jučer čuli na plenumu i koliko su zadovoljni s onim što su dobili kao odgovore na svoja pitanja. Pokušaj je raspravu drugi dan usmjeriti na konkretnije primjere i pitanja.

Sudionici su uglavnom komentirali kvalitetu odgovora, znanje stručnjaka i prirodu informacija koje su dobili:

- *Otkrili smo da nismo sami upoznati s tim stvarima. Stručnjaci su izbjegavali odgovore. Neki stručnjaci nisu bili jasni.*
- *Super je bio plenum, odličan. Iznenadila me reakcija Barbare Dorić, reagira kao da je sve rutinska stvar, a on gura svoj cilj.*
- ***Iz iskustva koje sam doživio ovdje oduševljen sam, ovo je sjajna stvar. Saznao sam kolika je moć u deliberaciji i što se s tim radi u svijetu, a kod nas je tek krenulo.***
- *Gospođa iz Agencije pokušava sve prikazati bolje nego što je, na srž pitanja uglavnom nije odgovorila. Dosta sam međutim naučio. Dobro je voditi rasprave, ali dojam od jučer je da će barem doći do istraživanja, a eksploatacija ostaje pod upitnikom.*
- *Činjenica je da svatko ima svoj interes – i vlada i oponenti, postoji siva eminencija koja iza svega vuče konce. Imamo šminku demokracije, ali potezi se vuku negdje iza.*
- *Stručnjaci su ipak odvojili vrijeme i objašnjavali građanima. Činjenica je da građani neće biti informirani, ako se sami ne informiraju.*

3.2. Pitanja malih grupa postavljena na Plenumu

Pitanja malih grupa postavljena na plenumu prvi dan

Da li će ugovori koje Agencija potpiše s tvrtkama za istraživanje/eksploataciju biti javni?

Barbara Dorić

Ugovore ne potpisuje Agencija, već ih potpisuje Vlada RH. Nema razloga da ugovori ne budu javni, naravno da nećemo na internet staviti potpisane ugovore jer se time krši Zakon o zaštiti osobnih podataka, no njihov sastav nije tajan i možete pitati o njima što god želite.

Proces dalje teče ovako: po potpisivanju ugovora sve tvrtke imaju zakonski rok od 3 mjeseca da otvore tvrtke podružnice u RH. Zatim ukoliko se za vrijeme istražnih radnji utvrdi otkriće kreće rad na simulaciji prihoda, koja iznosi između 55 i 60 % prihoda koji idu direktno u proračun RH.

Realno očekujemo, po strukturama u Jadranu, da imamo polje od minimalno 35 milijuna barela nafte ili plina do 90 milijuna barela ekvivalenta.

Na godišnjoj razini dobit za manje polje bi bila do 6 milijardi kuna, za veće polje od 6 do 20 milijardi kuna prihoda.

Može li Agencija uvjetovati tvrtkama da zapošljavaju hrvatske radnike?

Barbara Dorić

Radili smo i simulacije za zapošljavanje i korištenje hrvatskih dobara i usluga, moguće je da oko 70% potrošnje ostane u RH. Investicije u jedan istražni prostor kreću se između 50 i 100 milijuna eura. Najbolje prakse u drugim državama s iskustvom istraživanja i eksploatacije pokazuju da se u prosjeku 60 posto ulaganja može potrošiti u državi, što znači da naša lokalna industrija može imati ogromne koristi od toga. Na godišnjoj razini Agencija odobrava godišnje planove i budžete, planove zapošljavanja i nabave te može ući u svaku vrijednost nabave iznad 100 000 eura. Na taj način ćemo osigurati da se koriste naši radnici i proizvodi.

Na koji način su birani ljudi koji rade u Agenciji, na studijama i pregovorima?

Barbara Dorić

Krajem 2013. Ministarstvo gospodarstva je raspisalo natječaj za savjetnike s iskustvom koji bi radili „pravila igre“ i kreirali ugovore.

Vjeran Piršić

Htio bih napomenuti da u tom kreiranju ugovora nije bio niti jedan predstavnik županije niti lokalne samouprave.

Davor Škrlec

Prvo je rečeno da ugovori hoće biti javni, a zatim da ugovori neće biti objavljeni jer će biti tajni, odnosno neki podaci u njima su tajni. S tajnim ugovorima smo se opekli u našem sektoru telekomunikacija.

Kada se radi o radu na platformama, trebali bismo imati diplomirane inženjere, a mi nemamo dovoljno iskusnih i obrazovanih kadrova, tako da se na zapošljavanje domaće radne snage neće moći utjecati.

Mosor Prvan

Ovo pitanje je postavljeno na način da saznamo što Hrvatska može dobiti iz eksploatacije, ali treba se govoriti o tome što Hrvatska može izgubiti. Prihodi od turizma su 7 milijardi eura, a nafte i plina može biti više ili manje. Turizam već imamo.

Barbara Dorić

Ugovori i cijeli postupak je transparentno komuniciran s javnosti, prve nacрте smo objavili online i sve što radimo objavimo online. Ne postoji razlog da se ugovor ne objavi, samo se ne smiju objaviti osobni podaci potpisnika ugovora prema Zakonu o zaštiti osobnih podataka.

Tko bi i iz kojeg fonda sanirao moguću katastrofu i da li će biti izgrađena popratna infrastruktura?

Barbara Dorić

Zakon o istraživanju Ugljikovodika definira odgovornost za štetu ukoliko nešto pođe po zlu. Odgovornost imaju investitori, odnosno naftne kompanije koje moraju sanirati štetu.

Kada se potpišu ugovori, moraju se napraviti police osiguranja za moguću štetu u okolišu.

Drugi vid osiguranja je da postoji fond u koji se od prvog dana uplaćuje državi i ukoliko se desi katastrofa, sredstva se brzinski mogu povući iz tog fonda i financirati sanacija štete.

Kao država nismo spremni, imamo i sada probleme s tankerima koji prolaze Jadranom i ne možemo spriječiti katastrofu.

Neće se moći započeti s nikakvom eksploatacijom ukoliko ne osiguramo sve adekvatne resurse za pravovremeno reagiranje. Razvili smo suradnju s Institutom za oceanografiju i ribarstvo u Splitu koji radi simulacije svega što bi se moglo dogoditi, kao i načine interveniranja.

Vjeran Piršić

Naftne kompanije imaju najbolje odvjetnike na svijetu. Ovo je u teoriji istina, ali ako gledate praksu pogledajte što se dogodilo u Pacifiku, bila je godišnjica havarije nedavno.

Ja se pitam da li smo mi država? Kada pogledate praksu naftnih kompanija u Nigeriji... da li imamo snage kao država da implementiramo kvalitetnu zaštitu od havarije? Bojim se da se često pokazalo da nemamo.

Davor Škrlec

Prije dva tjedna održana je prezentacija europske direktive u Europskom parlamentu od jednog inženjera koji radi na platformama po cijelome svijetu. Rekao je da se događaju i događati će se incidenti jer eksploatacija ide u sve dublja i dublja staništa i mora, a tehnologija to ne prati.

Imamo navodno metode za reagiranje kada dođe do katastrofe: mogu se koristiti disperzanti koji naftu razbiju u sitne kapljice što je uredu za ocean, ali ne i Jadran.

Druga opcija je zapaliti naftu na površini mora. Ne moram objašnjavati zašto je to loše.

Treća opcija bi bila čišćenje nafte brodovima, a četvrta je ljudsko čišćenje i rad, što može proći na pješčanim plažama, ali kamena obala kakvu ima Jadran se na taj način ne može očistiti.

Zadnja opcija bi bila prirodni proces.

Priznanje inženjera je da tehnički oni ne mogu riješiti incidente u moru. Postoje četiri baze u svijetu preko koje se mogu zatvoriti naftne platforme u slučaju curenja nafte. Nalaze se u Južnoj Africi, Singapuru, Brazilu i Norveška. Oni mogu zaustaviti curenje, ali što ako se dogode dvije katastrofe u isto vrijeme?

Damir Mateljan

Proces istraživanja je prilika da se sustav zaštite u RH uspostavi. U tankerima 70 milijuna tona nafte godišnje plovi Jadranom. Bez obzira na eksploataciju mi moramo imati sustav za reakciju. Ne daj bože da se desi naftna havarija pa onda da idemo reagirati. Nužno je započeti s procesom istraživanja kako bi se ojačao sistem i kapaciteti zaštite.

Vjeran Piršić

2002. godine je SDP tvrdio da bi se Družbom Adriom riješio problem balastnih voda.

Inače, svugdje u svijetu vrijedi pravilo da ako pristupiš brodu u havariji bez poziva kapetana, to se smatra piratstvom.

Jurica Šimurina

Čak i da sve što ne funkcionira, funkcionira savršeno, vi ne znate da li će se rizik dogoditi i može se dogoditi nešto potpuno novo i nepredviđeno. Realnosti s kojima moramo živjeti su da potražnja za energijom postoji. I Krško je sigurno, ali bila je i Fukushima. Nitko nije mislio ni da se avioni samo tako zabiju u Alpe...

Damir Mateljan

Pitanje je da li ova zemlja ima kapaciteta za upravljanje rizicima. To se odnosi na sve rizike i krize, a ne samo naftu. Odgovor je da nema i da te kapacitete moramo izgraditi.

Vjeran Piršić

Da li moramo dovesti novi opasan projekt da bismo to postigli?

Damir Mateljan

Prvenstveno sam građanin ove zemlje i kao takav smatram da svaka zemlja mora razmišljati o svojim prirodnim resursima pa tako i mapirati ugljikovodike. Da li je rizično, jest. Ali nužno je da procesi budu javni i transparentni i da postoji konsenzus i da se građani uključe na državnoj i lokalnoj razini.

Mosor Prvan

Upozoravam još jednom da ovo nije način. Studija se napravila u dva mjeseca...**Barbara Dorić**

Razvoj cijelog koncepta se događa zadnje dvije godine i sve je dostupno javno i transparentno. Ne mogu se složiti da se radilo preko noći. Samo u prošlog godini se izbušilo 5 bušotina unutar postojećih naftnih polja gdje bušimo plin.

Novi koncept znači 10 bušotina u narednih 5 godina. Prošle godine izbušeno je 5 u jednoj godini.

Koja je alternativa vađenju nafte i razvoju turizma?

Vjeran Piršić

Vaša je hipoteza da svi ovi projekti donose dobit. Svaka investicija nije razvoj, a pogotovo nije održivi razvoj.

2006. godine Švedska je donijela odluku da do 2020. godine smanji ovisnost o fosilnim gorivima. Nije pitanje da li možemo i mi tako, nego je pitanje kada i kako.

Otok Krk donio je na primjer odluku da bude bez CO2. To je budućnost. Postoje razni znanstvenici i projekti, energetska nezavisnost portugalskih otoka na Pacifiku je također pozitivan primjer za budućnost.

Razvijene zemlje ne idu u fosilizaciju, odgovore pronalaze u zelenoj ekonomiji.

Ova Vlada je sustavno ubila solarnu energiju i vjetar. Splitski hoteli će se grijati naftom, a obasjani su suncem.

Spačva izvozi biomasu, a u Vinkovcima je tvrtka u stečaju. To su sve primjeri mnogih nelogičnosti u Hrvatskoj.

Barbara Dorić

Ali činjenica je da uvozimo 80% nafte i 30% plina. Proizvodnja je padala godinama. Ukoliko novim ulaganjima ne nadomjestimo pad, bit ćemo ovisni o uvozu energenata, a za razvoj bilo kakve industrije situacija je takva da ne mogu biti nadomješteni fosilni oblici energije.

Jurica Šimurina

Amerika je inače najveća proizvođač nafte u svijetu.

Kad govorimo o obnovljivim izvorima, čija je oprema? Ako se radi u RH i ako su naša radna mjesta da, ali mi koristimo njemačku opremu. I uvozimo u Hrvatsku.

Sve zeleno što govorite je moguće, ali mi nemamo generiranje izvoza ni industrije. Sve je to OK, ali ni solarna ni vjetroenergija nemaju isti dovoljan za zadovoljavanje svakodnevne potrebe za energijom. Za sada to nije apsolutna opcija.

Davor Škrlec

U RH nam nedostaje demokratskih procesa i transparentnosti.

Jučer je njemačka stručnjakinja pričala o reverzibilnoj hidroelektrani koja se treba graditi, u sklopu procesa održali su veliki broj sastanaka s građanima, stručnjacima... Proces je trajao 6 godina. AZU u zadnjih mjesec i pol dana o tome priča. Tek tada se stupilo u razgovor sa županijama u primorskom dijelu Hrvatske. Transparentnost nije na web stranicama jer građani ne idu na web stranice. A transparentnosti nam nedostaje.

Za obnovljive izvore sam ekspert. Postoji primjer sustava koji bi trebao biti na krovovima, ali nemao ga. Imaju ga Albanija, Grčka, Cipar..., a to su kolektori za grijanje vode na krovovima. 5000 radnih mjesta bi se u primorskoj Hrvatskoj otvorilo u poduzetništvu kada bi se krenulo u ostvarivanje takvog projekta.

Vjeran Piršić

U Goteburgu je 78 puta Šveđanin išao po javnim raspravama da bi objasnio ljudima što se događa oko jednog projekta.

Napunio sam danas mobitel na Bačvicama na sunce. Znači može se.

Jurica Šimurina

Sve je to krasno za male potrošače, ali za industriju je nemoguće. Tvornice ne možemo puniti na sunce.

Damir Mateljan

Što je alternativa fosilnim gorivima? Nitko ne može zaniijekati da su to obnovljivo izvori. U RH 3% imamo obnovljive energije. Uvozimo naftu i plin i u razdoblju 2007. do 2014. godine proizvodnja nafte je pala 30%, a plina 40%. Razlog padu je prekid istraživanja na hrvatskoj strani Jadrana.

Hrvatska ovisi o hidrometeorološkim prilikama i većinu energije proizvodimo u velikim hidroelektranama.

Naša situacija, naša energetska ovisnost, je i loša za turizam.

Piršić je rekao da ga je Vlada uništila, a Vlada je 4 milijarde kuna uložila od 2013. do danas u energetske sektor. 17 puta više nego ikad do sad, i to za energetske učinkovitost!

Slažem se da nedostaje demokratskih procesa i toga je uvijek nedostajalo. No mi trebamo inzistirati na demokratskom procesu. Građani grizu i na hladno, da. Proces je mogao imati dulji period javne rasprave, slažem se oko toga.

Kad smo govorili o novim tehnologijama, imam pitanje – u općini sam instalirao nekoliko trackera koji su dio solarnih sistema i radim plan zaštite od požara, ali nitko mi ne zna reći na koji način se radi zaštita od požara tih trackera. Na kojim način bi se gasila kuća koja ima elektroćelije na kući?

Davor Škrlec

EU radi na smanjenju fosilnih goriva. U našim sustavima centralnog grijanja koristimo 1% biomase, a ostalo je plin. Naš transport je ovisan o uvozu nafte, pa je jednostavno makroekonomski neodrživ. Cijeli proces u svijetu, pogotovo zapadnoj Europi, ide prema tome da se što je moguće prije smanji korištenje fosilnih goriva u transportu.

Tko je izradio Studiju utjecaja na okoliš i koliko je mjerodavna jer je izrađena u 2 mjeseca, a inače se izrađuje minimalno 6 mjeseci?

Barbara Dorić

Ministarstvo gospodarstva provodi proces strateške procjene kada naruči studiju, Vlada formira povjerenstvo koje usvaja studiju odnosno konačni dokumenti i onda studija ide na javnu raspravu.

Izrađivač je studiju prezentirao povjerenstvu i završeno je sve u 2-3 mjeseca. Povjerenstvo je donijelo mišljenje kako je studija cjelovit dokument i stavljena je na javnu raspravu, a poanta javne rasprave je da se studija dopuni i da se vidi što u njoj nije uredu.

Vjeran Piršić

Ministarstvo zaštite okoliša smo pitali o prolaznosti studije u Hrvata. Prolaznost studija je 97%, to znači da nema kriterija. Stručna komisija se formira od predstavnika gospodarstva... nije bilo predstavnika lokalnih zajednica. Investitor plaća izvođenje studija. U Nizozemskoj imaju permanentni tim koji izrađuje studije, a u nekim zemljama se plaća dio izrade iz države. To je sistemski bug. Ako investitor plaća studiju, naravno da ona neće biti negativna za investitora.

Damir Mateljan

Zaključak sa sjednice saborskog Odbora za zaštitu prirode i okoliša nije još donesen.

Većinu odbora kao i kvorum čini saborska većina. Moram napomenuti da predstavnici opozicije uopće ne dolazi na sjednice ovog Odbora.

Da li je u prošlosti dolazilo do zagađenja kod eksploatacije u Jadranu?

Barbara Dorić

Mi u Istri imamo 19 plinskih platformi, proizvodimo od 1999. godine plin i nije bilo incidenata, Institut Ruđer Bošković vrši monitoring i nikada nije bilo incidenata.

Incident koji se dogodio na Braču je bio 80ih godina na kopnu, a ne na moru. Za vrijeme bušenja je došlo do istjecanja sumporovodika i zatvorila se bušotina.

Bjelovarsko-bilogorska županija ima bazen gdje se crpi plin i nafta. Zašto se zadnjih 10 godina kočilo crpljenje plina i nafte na kopnu na postojećim bušotinama i preusmjerilo se na Jadran?

Barbara Dorić

Zato da otvorimo nove mogućnosti. Prije mjesec dana smo zatvorili i proces za kopno na sedam naftnih polja. I kopno će biti predmet dodjele koncesija i potpisivanja ugovora i radi se strateška studija. Svjedočili smo padu ulaganja INE i koncesija, kad su odobrenja INI za koncesije gotove, 2011. i 2012. krenuli smo u novi koncept kako bismo potaknuli nove investicije

Sudionik (iz spomenute županije)

Mi jedva čekamo bušotine da se otvore jer od toga živimo. Na kopnu pozdravljamo daljnja bušenja.

Davor Škrlec

Bilo koji proizvodni objekt mora lokalnoj zajednici plaćati postotke, čak i vjetroelektrane. Treba se pitati lokalne jedinice koliki je priljev novca od toga.

Kolika je opravdanost eksploatacije ugljikovodika u Jadranu, jer mi smo mali lokalitet, a imamo nekoliko nacionalnih parkova... I što bi bilo da je proglašen ZERP prije nekoliko godina?

Barbara Dorić

Istraživanje se intenzivno događa i sada, Talijani intenzivno buše, imaju preko 100 platformi i povećavaju proizvodnju plina za 50 i nafte za 150% do 2020. godine. Imaju dokazane rezerve, a mi nemamo. Izračunali su da će to otvoriti 25 000 radnih mjesta. Aktivnosti se događaju upravo sada kada mi govorimo o tome.

Crna gora je u sličnoj fazi kao i RH, kreću s istražnim radnjama. Grčka istražuje i dodijelila je koncesije. Albanija isto.

Mi smo odmaknuli proces 6-10km od obale, Albanija ima pokriveno 100% područja, druge zemlje su pomaknule proces 2-3 km od obale, Italija istražuje negdje sasvim do obale a negdje 22km od obale. Sve zemlje se time bave.

Gospodarska opravdanost projekta: otvaranje javnih mjesta i priljev novca u proračun i energetska neovisnost.

Damir Mateljan

1300 bušotina se trenutno buši u Jadranu, a 200 je aktivnih koje proizvode naftu i/ili plin.

U RH nemamo naftne platforme i bušotine, ali imamo plinske.

Italija ima i jedne i druge.

Mosor Prvan

Da, ista je situacija i u drugim državama i javnost vodi kampanju protiv eksploatacije. Korporacije u Italiji buše, a Talijani se bune, javnost nije sretna. Minimalna udaljenost u Italiji je 24km od zaštićenih područja.

Barbara Dorić

Imamo s druge strane primjer nacionalnih parkova u Njemačkoj, najveće naftno polje koje čini 65% rezervi cijele Njemačke, udaljeno je 7km na moru od najvećeg njemačkog nacionalnog parka.

Liverpoolski zaljev u Velikoj Britaniji, imaju u prosjeku 8km udaljenosti od nacionalnog parka 4 naftne platforme spojene plinovodima / cjevovodima na taj park.

Davor Škrlec

Da je uveden ZERP, imali bismo stražu oko tankera. Posljedica talijanskog bušenja je ta da kod njih nema ribe pa dolaze loviti k nama. Da se u Italiji desi izljev nafte, mrlja bi otplutala na njihovu stranu.

Mosor Prvan

Kod nas nacionalni parkovi imaju strogu zaštitu kategorije 2, a u Njemačkoj su to kategorije 5 i 6 i dopušta se u njima i gospodarska aktivnost.

Vjeran Piršić

U Švedskoj imaju hidroelektranu u centru nacionalnog parka, ali su rekli da danas nikad to ne bi napravili. Imaju odluku danas da se 4 najveće rijeke ne smiju pregraditi. Kriteriji se mijenjaju tijekom godina i uči se na greškama.

Zbog čeka neki eko aktivisti koji su sada glasni protiv bušenja u Jadranu, se ne ustanu protiv velikog zagađivača okoliša u RH – turizma?

Mosor Prvan

Nevladine organizacije su watchdog sustava i pokušavaju nešto promijeniti. Rade to u sklopu sa svojim kapacitetima. Usko smo specijalizirani i pokrivamo dio za koji imamo kapaciteta. Međutim, ne donosimo niti ne provodimo zakone. Možemo stajati sa strane i vikati dok ne postane pitanje važno političarima.

Postoje vidovi turizma koji nisu održivi – kao nautički.

Vjeran Piršić

U medijima nema prikazanih projekata, mislim na mainstream medije koji nas izbjegavaju. Ali već 10 godina postoje projekti poput ekološkog javnog prijevoza itd...

Damir Mateljan

Nevladine organizacije su izuzetno važne za društvo. A posebno su bile važne kod osamostaljenja. Rad nevladinih organizacija ovisi o kapacitetima, da. Neke imaju kapacitete samo da rade skupštine i javljaju se samo na natječaje lokalnih jedinica, no oni nisu sveta krava.

Davor Škrlec

Moj najveći problem kod ovog projekta je demokratski deficit.

Drugi najveći problem je što je Jadran podijeljen na 28 polja.

Mosor Prvan

Udruge nisu homogena skupina istomišljenika, postoje loše i dobre udruge, kao i ljudi i političari.

Pitanja malih grupa postavljena na plenumu drugi dan

Može li se tijekom sastavljanja ugovora utjecati da se u ugovor stavi stavka o obaveznosti zapošljavanja hrvatskih radnika u slučaju da dođe do eksploatacije? Možete li nam Vi gospodine Mateljan, kao saborski zastupnik, obećati da ćete naša razmišljanja prenijeti u Hrvatski sabor?

Damir Mateljan

Meni je obaveza ta razmišljanja prenijeti i u Sabor i u sve krugove u kojima se nalazim.

O klauzuli o našim radnicima, to je nemoguće u našem zakonodavstvu. Nisam pravnik, ali čini mi se da je nemoguće. Postoje drugi alati kojima se utječe da se kod sklapanja ugovora koriste hrvatske tehnologije... Međutim, koliko ćemo mi sami i gospodarstvo iskoristiti moment, to je pitanje. Naše je gospodarstvo niskih kapaciteta, ali ovo mu je prilika da se uključi.

Mosor Prvan

Bit koalicije SOS za Jadran je zaustaviti bušenje, da do njega ni ne dođe. Nismo ni razmišljali o zapošljavanju na platformama.

Jurica Šimurina

To bi bila diskriminacija, ali postoje drugi mehanizmi koji se mogu koristiti do 7 godina kojima se to može poticati.

Direktno se ne možete napisati tu klauzulu, no može se utjecati na one koji odlučuju o zapošljavanju.

Stvar je ekonomske logike – ako ćete ljude vući iz Amerike, oni bi bili skupi. A lokalci bi bili jeftiniji, dakle i isplativiji.

Damir Mateljan

Na postojećim platformama rade Hrvati, a i diljem svijeta na platformama rade Hrvati. Uz to zahtijevaju se stručnjaci, moraju ljudi imati određena znanja za te poslove.

Da li je moguće proći bez rizika od izljeva nafte, pošto smo mi plitko more? Da li se rizici povećaju dubinom mora? Intervencija će kod nas možda biti brža nego u Meksičkom zaljevu jer je more manje. Također moju grupu zanima koliko trebamo imati bušotina da bi bile isplative, a mi energetske neovisni?

Mosor Prvan

Mi nemamo dubina u Jadranu poput dubina u Meksičkom zaljevu. Ako je platforma na dubini većoj od 1000m, radi se o riziku. Na sjeveru naše more jest dublje na mjestima od 1000m, a time su i rizici veći.

Jurica Šimurina

British Petrol će sigurno platiti svaki cent štete koji je prouzročio u Meksičkom zaljevu, no naša Vlada nije jaka kao vlada Baracka Obame.

Mosor Prvan

Dogodio se jedan slučaj u Splitu gdje je trebalo 6 dana da se postave brane. Nadam se da bi se radilo na poboljšanju sustava, ukoliko bi se odlučilo istraživati i/ili eksploatirati.

Damir Mateljan

U ugovore će se sigurno staviti klauzula da su za štetu i saniranje zadužene kompanije. Ta klauzula se može dogovoriti u ugovorima. Rizici se ne mogu potpuno ukloniti, no njima se može upravljati. Naši kapaciteti za upravljanje rizicima su niski, a trebamo ih izgraditi za budućnost, bez obzira na moguću eksploataciju.

Jurica Šimurina

Ne znamo ni kakva je vrsta nafte u Jadranu, opasnost ovisi i o ležištima, imamo puno nepoznanica u Jadranu.

Naftne kompanije se ne bave ispuštanjem nafte u okoliš. To im nije primarna djelatnost. Troškovi za njih bi bili ogromni. Svaku kap nafte žele naplatiti. Pa će se potruditi da ne dođe do havarije.

Imamo informaciju da su i obnovljivi izvori energije toksični. Kako se oni deponiraju?

Jurica Šimurina

Sve se može deponirati, i više i manje opasni materijali, ako za to postoji sustav. I nuklearni otpad se može zbrinuti na primjereni način. No imamo li sustav za zbrinjavanje? Isto kao i sustav na moru. Nemamo ni procedure u slučaju požara.

Ako smo prije 50 godina došli do Mjeseca snagom procesora manjom od snage današnjeg iPhonea, ništa nije nemoguće.

Ako nemamo mogućnost zbrinjavanja takvog otpada, zašto se zalažemo za obnovljive izvore?

Damir Mateljan

To zbrinjavanje pada na lokalnu razinu.

Hrvatska ima zakonodavni okvir za upravljanje gospodarenja otpadom. Postoje pravilnici za svaku vrstu otpada. No sam zakonodavni okvir ne osigurava da se dobro upravlja. To je bilo poglavlje 27 u pregovorima s EU i do 2018. godine bismo trebali imati sustav odvajanja i prikupljanja otpada kao na europskoj razini. 450 milijuna eura smo izdvojili za izgradnju 13 centara za gospodarenja otpadom, neki su županijski, a neki regionalni. No suradnja između ministarstava i jedinica lokalne samouprave je upitna... Županije su inertne po pitanju izgradnje centara za gospodarenje, u ljudskim kapacitetima su slabe jer se uhljebljuje, neozbiljno je ukupno shvaćeno gospodarenje otpadom.

Najveći problem je, ironično, u Zagrebu koji ima najlošiji sustav prikupljanja otpada.

Mosor Prvan

Sada će vam biti smiješno što ću ja ovo reći ali - ako ćete razmišljati na način što bi bilo kad bi bilo, mi se nikada ne bismo pomaknuli. Ne živimo u špiljama i ne želimo se odreći blagodati civiliziranog života, ali moramo gledati na koji način si možemo priuštiti blagodati, a da bude najmanje štetno za planet.

Kada gledamo šire, fosilna goriva su uzročnici klimatskih promjena. Njihove posljedice se osjećaju po cijelom planetu, pa i kod nas. S druge strane, što je s održivim izvorima energije, kakav je njihov toksični učinak na okoliš? To ovisi govorimo li o solarnim izvorima, energiji valova ili rijeka... Šira slika je takva da je manji utjecaj na okoliš održivih izvora energije, nego što je kada govorimo o fosilnim gorivima.

Damir Mateljan

Da, treba gledati širu sliku. Stanje u okolišu u Hrvatskoj je bolje u zadnjih par godina nego prije. Imamo pad gospodarstva, industrije i poljoprivredne proizvodnje i samim tim manje se štetnih tvari unosi se u okoliš. Da li je to dobro? Da li nam je to cilj? Mislim da ne.

Obnovljivi izvori – ne znam da li postoji išta što je potpuno ne štetno. Sve proizvodi otpad ili nuspojave. Krećemo se naprijed. Sve blagodati modernog svijeta uz dobro nam nose i loše.

Jurica Šimurina

Nije potrebno da onečišćenje bude 0, niti je moguće. Ako je onečišćenje 0, nema ni radnih mjesta.

EU si je zadala cilj od 10% CO₂ u okolišu, a Hrvatska je pritom zanemariva. Da stavimo 10 elektrana na ugljen i dalje ne bismo mogli direktno utjecati na klimatske promjene.

U sljedećih 100 godina temperatura će narasti za 3 stupnja, a to će nositi ogromne posljedice.

Obnovljivi izvori, vjetar i drugi – jeste li gledali račun za struju u zadnje vrijeme? Koliko se naknada na računu povećala? Usedmerostručen je iznos za vjetroelektrane, nitko vas nije pitao za to. Ne znači da je to loše, ali cijela procedura je sumnjiva, na Bajakovu čija je kuverta došla prva taj je dobio koncesiju.

Alternativni izvori mogu dati odgovor, ali pitanje je cijene – koliko ste spremni platiti za to?

Mi možemo sve staviti u obnovljive izvore... uz klimatske promjene sunce i vjetar su još nepredvidljivi. Ako cijeli dan želite struju, MORATE imati naftu i/ili plin uz ostale izvore.

Samo dio odgovora je u obnovljivim izvorima, iako ako ćemo o klimatskim promjenama, s današnjim danom jedino rješenje je nuklearna energija što se tiče CO₂. Ali imate drugih problema onda. Nuklearni otpad koji morate smjestiti.

Što se tiče fuzijske tehnologije, uvijek je 50 godina od danas, to se govori već 50 godina. Reakcija se može dogoditi ali morate uložiti više energije nešto što izađe van. Treba vam fizijska nuklearka da bi fuzija izašla van.

Damir Mateljan

Što se postotaka tiče, udio obnovljivih izvora energije u RH je 3% sada, ciljano 8%. Austrija pokušava spustiti to na lokalnu razinu pa imate lokalne zajednice 1000-5000 stanovnika koje su energetske neovisne. Odnosno samostalne. To znači da se energija i proizvodi i troši na određenom području.

Jurica Šimurina

Neovisnost je moguća na malim subjektima i malom broju ljudi, to je mala ekonomska održivost.

No bez transporta ne možemo. Hrane, nafte...

Oni su neovisni obzirom na potražnju energije na tom lokalitetu, ali imaju bijelu tehniku A+++ kvalitete koju su i sami proizveli. Mi bismo ju morali uvesti. Trebamo poticati i našu tehnologiju.

U zadnjih 10 godina u Albaniji intenzivna je eksploatacija nafte i plina, Crna Gora je pokrenula program, mi tapkamo, ali nije nam svejedno. Da li postoji zajednički međunarodni plan očuvanja Jadrana? Ako ne postoji, ima li inicijative da se nešto napravi? Postoji li međunarodna suradnja eko udruga?

Mosor Prvan

Dotakao sam se tog pitanja jučer. Inicijativa *SOS za Jadran* djeluje u RH, ali se zalažemo za moratorij na cijelom Jadranu, s kolegama u Crnoj Gori, Albaniji i Italiji. Svi tražimo isto, jaki su pokreti. Situacija je kao kod nas, neki guraju za, a neki protiv.

Jadran je poluzatvoreno more, veličine jedne kade u svjetskim okvirima... podložniji je stresu jer je sustav manji. Istraživanja pokazuju da je Jadran osiromašen eko sustav, postoji inicijativa da se Jadran proglašuje osobitom osjetljivim eko područjem, inicijativu su potpisale sve jadranske zemlje. 2010. godina je bila treća godina te inicijative, no Jadran nije još proglašen takvim područjem. Da se proglašuje, to bi značilo puno veće kontrole i više standarde morskog okoliša - pogotovo kad govorim o transportu.

Damir Mateljan

Postoji niz direktiva EU koje nalažu suradnju oko zaštite okoliša članicama.

U EU fondovima postoji alat cross border (prekogranične) suradnje, u kojoj se nalazi Italija, Slovenija, BiH, Albanija i Grčka.

Eko udruge su puno povezanije nego države same što se toga tiče.

Mosor Prvan

Naravno postoje države koje više i manje vode računa o morima. Mi smo između, Jadran je još uvijek lijepo i čisto more iako je eko sustav osiromašen. Udruge dosta rade i zanimljivo je da su u Albaniji pokrenule udruge zaštićena mala područja. Udruga Sunce je izradila prve planove upravljanja zaštićenim morskim područjima Brijuni, Mljet, Kornati i Telaščica.

Brijuni nisu donijeli taj plan još , a napisan je. 50 i nešto godina zaštićeno područje postoji, a nemaju viziju upravljanja za 20 godina, nego se rade godišnji planovi za period od jedne godine.

Damir Mateljan

U Albaniji se istražuje i jedno polje, u blizini Drača postoje rezerve od 2 milijarde barela nafte. RH se mora interesirati što se dešava u drugim zemljama, no zato moramo ući u proces istraživanja jer sve okolne zemlje to rade.

Mosor Prvan

Crna Gora je u istoj fazi kao i Hrvatska.

Na Visu imamo jedno mjesto koje pratimo i često nađemo otpad na kojemu piše Tirana Albanija, plastiku, šprice... loše upravljamo otpadom i najviše otpada dolazi od nas, ali struje imaju ogroman utjecaj.

Jurica Šimurina

Općenito onečišćenje voda, bilo kakav bio otpad se raspada tako što koristi kisik iz vode. Sve što nije prošlo proces recikliranja... je problem. Nisu samo izljevi nafte problematični. A ne može se reći ljudima: nemate više kupaonicu, jer to ne bi prošlo.

No postoje načini za zbrinjavanje i sanaciju.

Mosor Prvan

Istaknuo bih ovdje važnost edukacije, način na koji se svakodnevno ponašamo utječe na okoliš.

Najčešći komad otpada su štapići za uši. Oko 4000 štapića za uši nađemo na otocima.

Damir Mateljan

Postoje dva načina kako senzibilizirati javnost - 1. edukacija o važnosti razvrstavanja otpada, 2. naplaćivanje otpada po količini pa je pojedinac motiviran da razdvaja otpad.

Obzirom na platforme drugih zemalja koje su u Jadranu, mi smo jednako ugroženi.

Mosor Prvan

Da, želimo moratorij na cijelom Jadranu. Ugroženi smo.

Možemo utjecati na eksploataciju u drugim zemljama preko međunarodnih konvencija.

Zašto nismo to napravili dok su do sad Talijani bušili? Ne znam.

Damir Mateljan

Dijelom možemo utjecati na bušotine, ali ne možemo spriječiti niti smo do sad sprječavali bušenje.

Studija prekograničnog utjecanja na okoliš je dobar alat ali ne sprječava gospodarstvo susjedne zemlje da se razvija. Ne možemo ni Sloveniju ni Mađarsku spriječiti da blizu granice nam grade nuklearku. Oni svoju energetska strategiju moraju organizirati kako je za njih najbolje. Naše zakonodavstvo ima alate koji sile države da surađuju.

Rizici nisu samo bušotine, rizici postoje i sad, 40 000 brodova godišnje uplovljava u Jadran, 70 milijuna tona nafte se preveze u tankerima godišnje.

Mosor Prvan

To nije argument da ulazimo u rizike pošto ne možemo ni sad rizike hendlati.

Ne postoji mogućnost da se zaštiti Jadran od svih zemalja čija onečišćenja bi mogla negativno utjecati na hrvatski dio Jadrana?

Jurica Šimurina

Politički procesi su drugačiji u tim zemljama, ne treba čuda očekivati. Pogotovo u južnim zemljama.

Mi imamo po proces kakav-takav, ali tamo ništa neće ovisiti o nama, RH neće imati utjecaja na donošenje odluka u te tri zemlje.

Damir Mateljan

Ma nije problem samo jug, nego i sjever. Pa tko će zabraniti sjeveru Italije da buši i natjerati ih da očiste rijeku Po koja toksične materijale donosi u Jadran i onečišćuje i hrvatski Jadran? Nužno je razgovarati, ali utopističko je da se sve vlade mogu dogovoriti o interesima Jadrana.

Ne mogu se dogovoriti ni o ribarskoj politici, ni gospodarskoj, pa neće ni o okolišnoj.

Mosor Prvan

Ispada kako stvari stoje da najbolje da ništa ne poduzimamo. To je krivo. Ništa se ne mijenja preko noći, ali ako nema nekoga tko će gurati stvari naprijed...

Tema se ne tiče samo Jadrana, nego gospodarstva. Investitori će davati i preko 55% profita nazad u RH, a od obnovljivih izvora energije nema profita, nema rasta BDP-a i popunjavanja proračuna. Da li je to usporediv podatak?

Jurica Šimurina

Da proširimo priču, napredak 20. stoljeća je baziran na jeftinoj nafti. Nismo danas na konjima nego na konjskim snagama na drugi način. Posljedice se osjećaju ali - bez nafte ne bi bilo ovoga svega.

Što se tiče prihoda, ako ih i bude idu ravno u proračun. Što se nakon toga dešava nitko ne govori. Dio ide lokalnim jedinicama kao u Kostreni, Podravini, Bilogori... to je ogromni priljev. A ovdje su brojke u milijardama.

Koncesijska naknada do sada je bila 5%, u buduću ide se do 50-60... 5% je ok ako se radi o INI koja je u državnom vlasništvu, ali više nije.

Obračun plina i nafta je po svjetskoj cijeni. Tu koristi izostaju. Kako će se manifestirati mogući potencijalni prohodi, nitko nije rekao. Možda se zamisli most Zadar – Ancona. Bitno je da lokalne zajednice sudjeluju i u koristima, jer lakše je privoliti onda zajednice i ljude...

Dio nafte nećemo uvoziti – sad smo u trgovinskom deficitu. I jako je bitno smanjenje uvoza. Mi jako volimo uvoz i industrija nam je ovisna o uvoznim materijalima. A ne izvozimo u istoj mjeri. A ako ne izvozimo dovoljno, moramo se zadužiti po stranoj valuti.

Zbog ekonomskog stanja u državi – sve treba poslušati, ali uzeti i ekonomsku varijablu u obzir.

Vjetroelektrane rade na subvenciju – ni stup ni lopatice ni generator nisu hrvatski. Možda betonirano postolje je hrvatsko. Ali i cement smo znali uvoziti iz Mađarske... treba uzeti u obzir od kud novac ide.

Ove spektakularne brojke su malo preuveličane. Turizam ima veliki utjecaj u priljevu eura i dolara, tu nam je bitan. A nije bitno jeste li pojeli ćevape u Zagrebu ili na Hvaru. To ekonomski nije bitno. Trgovinska pozicija RH mora biti uravnotežena, zaduživanje ima ograničenja.

Damir Mateljan

Istraživanje i eksploatacija ugljikovodika će dovesti do dvije stvari: povećanje rizika i doprinijeti benefitima za gospodarstvo. Bitno je napraviti analizu koristi što nosi jedno, a što drugo.

Benefiti su za gospodarstvo vrijedni povećanja rizika.

Ne radi se samo o neposrednim prihodima državnim proračunu ni neposrednim prihodima lokalnim jedinicama, već dobrim utjecajima u gospodarstvu – metalurgija može raditi dijelove za postrojenja i bušotine.

Jurica Šimurina

Kapaciteti su nam veliki. Nemamo sisački kamen, imamo čisti zrak. Ali proizvoda nema.

Potencijal postoji, a koliko je stvaran treba napraviti cost-benefit analizu.

Mosor Prvan

Obzirom da rizici ugrožavaju drugu granu gospodarstva, preveliki su. Potencijali RH... pričamo 25 godina da možemo biti Švicarska, ali mi zaista i imamo potencijale da budemo uspješna zemlja u nekoliko grana... Zašto ih nismo iskoristili? Odgovor leži u političkom sustavu. Nakon 25 godina za promjenu pokušavamo biti Saudijska Arabija.

Damir Mateljan

Barem pokušavamo.

Mosor Prvan

Ne bi vam se svidjelo kako tamo tretiraju žene.

Zašto ne bismo obnovili poljoprivredu i turizam umjesto nafte?

Jurica Šimurina

Poljoprivreda zagađuje poprilično. Umjetna gnojiva se ispiru u vodi. Zagađuje i površinske i podzemne vode. Trag zagađenja je možda slabiji, ali koristi su u proizvodnji hrane gdje je bitna cijena.

A naftni šokovi nisu se samo vidjeli u cijenama nafte nego i hrane.

Ako vam je 20% primanja danas u hrani, a sutra 50% to vam je šok.

S naftom je isto.

Ako se odlučimo ne crpiti naftu, zašto ne usmjeriti sredstva u eko poljoprivredu?

Jurica Šimurina

Dakle, sredstva – NEMA SREDSTAVA.

Ja idem na to kako ćemo proizvesti stvari doma. Poljoprivreda nije neutralna naspram okoliša. Cijene hrane igraju veliku ulogu. Bilo bi lijepo da sve potrebe možemo zadovoljiti od doma. Možda količinski da, ali pitanje je cijene.

Naš je dohodak 4 puta manji od švicarskog i njemačkog... i eko proizvodnja ide za dio stanovništva, ali je preskupa. Svi bismo voljeli jest kvalitetnu hranu, a ne uvezenu iz Brazila, ali ne možemo.

Očekujete da država riješi sve probleme, u zadnjih 500 godina koliko je država problema riješila, a koliko ih je stvorila? Najbolje da se makne u nekim dijelovima da ljudi rade što znaju.

Sredstava nema. Ako hoćete povećanje poreza, može. Poticaji u poljoprivredi mogu iskriviti ono što tržište želi. Ako subvencioniramo mandarine, a tržišta nema... ako će država umjesto vas odlučivati, ishod neće biti dobar.

Najbolje da ljudi sami odluče što će proizvoditi.

Ali od kud novac? Iz poreza. Nemamo potvrde da će se novac vratiti u državu.

Ovo je jedna od bogom dana situacija gdje imamo resurs. Možda je dobro da iskoristimo resurs, ali možda i nije jer ćemo ugroziti drugi resurs. Imamo dva loša rješenja.

Damir Mateljan

Mit je da Hrvatska može živjeti od turizma i poljoprivrede, kao što je mit da turizam može živjeti samo od okoliša.

Jurica Šimurina

Udjel turizma kod nas – koliko je dohodak od turizma, toliko je i od industrije. U javnosti kruže netočne informacije da turizam pridonosi više nego što to u stvarnosti je.

I turizam zagađuje. Treba uključiti i njegov negativan utjecaj.

Mosor Prvan

Jasni su rizici. Ako želimo tu kocku, možemo ju prihvatiti.

Kad kompanije krenu u istraživanje, u slučaju pronalaženja nafte... je li moguće nakon istraživanja reći kompanijama da ne mogu nastaviti eksploataciju?

Mosor Prvan

To je dobro pitanje. Koliko znam potpisuju se ugovori o istraživanju i eksploataciji. Teško je očekivati da će netko doći, potrošiti ogromne novce na istraživanje, nađe resurs i da mi onda kažemo da ne može.

Jurica Šimurina

Tada bi se vjerojatno plaćali penali tim tvrtkama od strane države.

Damir Mateljan

Koliko sam shvatio, povlačenje iz ugovora donosi penale i ne bi bilo dobro ni za vladu ni za proračun ni za našu vjerodostojnost.

Mi dobivamo od kompanija novac za istraživanje, ukupno 4 milijarde kuna. Plaćamo penale ukoliko prekršimo ugovor.

U slučaju potpisivanja ugovora, firme koje vrše istraživanja, koliki će niz godina imati pravo na eksploataciju?

Damir Mateljan

25 godina.

Period istraživanja je 5 godina, a eksploatacije 25 godina.

Hrvatska neće plaćati nikakve penale... Hrvatska ne preuzima rizik ukoliko se nafta ne pronađe. To je rizik kompanije.

Mosor Prvan

Kompanije koje dolaze nemaju zarade do trenutka završetka istraživanja i početka eksploatacije.

Referendum mora ići sada jer onda ne zezamo ljude koji dolaze istraživati.

Premijer najavi referendum, a ministar onda ispravi premijera, a premijer onda kaže da ne sada referendum, nego za 5 godina.

Je li moguće da prilikom sklapanja ugovora postavimo uvjete strancima da mogu plin eksploatirati, ali naftu ne, jer rizici su različiti?

Jurica Šimurina

Moguće je sve uvjetovati, ali pitanje je da li će kompanije pristati onda na istraživanje.

Napreduje i tehnologija i cijene nafte rastu, pa tako i neka nedostupna ležišta mogu postati iskoristiva.

Sredstva će ići u proračun, ali ne zna se za što. Možda se smanji PDV, možda ćete pojedinačno imati koristi, možda će rasti gospodarstvo... ali za sad se ne zna.

Damir Mateljan

Koristi za lokalnu zajednicu – Molve su jedna od najbogatijih općina u RH, jer eksploatiraju naftu i plin. Imaju sjajnu socijalnu infrastrukturu. U Sloveniji se bore općine i gradovi gdje će se odlagalište niskog radiootpada sagraditi. Općina Krško je najbogatija općina u Sloveniji. Ali nužno je upoznati građane s rizicima i neka odluče žele li to u lokalnoj zajednici ili ne.

Ne podržavam obvezujući referendum obzirom na sve referendume do sad koje smo imali. Do sada se puno više odlučuje na osnovi emocija umjesto fakta i informacija. Pitanje je recimo koliko mi imamo na kontinentu koristi od iznajmljivanja apartmana na Jadranu.

Ne pričamo o dobiti, nego je RH dužna. Tko će vratiti dug?

Jurica Šimurina

Malo povijesti o dugu: počinje rasti nakon smrti Tita. Republike su se zaduživale, a federalna republika odgovarala za dug. Tada smo se zadužili 18 milijardi, vratili kamate od 18, a dug je ostao.

Danas vraćamo KAMATE, ali ne dug, zadužujemo se da vratimo dug.

Dolar je narastao 30-40% u odnosu na prošlu godinu, glavnica i kamata je porasla.

Japan ima 200% duga, Njemačka i Belgija 130%, - i to nije problem, Argentina ima 60% i ogroman problem. Ovisi o gospodarstvu.

Ulupali smo novac.

No u zadnjih 35 godina se pokazalo da ne možemo vraćati dug. Povlačimo i dugove Jugoslavije Turcima...

23% smo naslijedi iz Juge, ali dolar '91 nije isti kao dolar danas.

Na razini duga smo sad 100%. 30-40 milijardi duga eura imamo sad... skoro 100% BDP-a.

Govorimo o javnom dugu.

No ukupni dug prema inozemstvu uključuje i privatne dugove. Povijesno gledajući kreditori ne kucaju privatno na vrata nego državi dolaze na naplatu. Ne znači da se to bude desilo, ali povijesno gledano je bilo tako.

Uz to demografski pokazatelji su sljedeći – 2030/40 Hrvata će biti 3 milijuna, uglavnom penzionera. Odljev stanovništva će biti enorman, mahom odlaze. Mahom idu cijele obitelji, vratit će se možda u mirovini s mirovinom iz vana, pa tu trošiti što je možda jedini plus.

Damir Mateljan

U RH na žalost teško se može birati. Svaka injekcija u gospodarstvo je kao kap vode u pustinji potrebna. Ne može si i ne smije RH dopustiti ovo propustiti.

Mosor Prvan

Tko nas je doveo u tu situaciju danas?

Mi sami, indirektno vlast.

Referendum je jedini način da građani kažu za ili protiv.

Ne radi se samo o incidentu. Ako se desi, psihološka šteta je ogromna i turisti neće doći. Stvar nije binarna. Ako se postave platforme, naši turistički konkurenti će to iskoristiti a biti će i vizualni impakt. A manji incident – malo ulja na plaži... može već naštetiti turizmu.

Može li hrvatska proizvesti brodove za ograničenje štete i spašavanje?

Mosor Prvan

Brodarski institut je projektirao neke brodove.

Jurica Šimurina

Sposobnost hrvatske brodogradnje je da mogu projektirati i proizvesti tehničke složene brodove. Pitanje je tko će im platit.

- Završna riječ

Damir Mateljan

I ova rasprava će demistificirat temu i vi ćete kao apostoli prenositi u javnosti što ste čuli, bez obzira na koju stranu naginjete.

Bitno je da prenosite objektivne argumente.

Uvjeren sam da je i ova rasprava doprinijela argumentima i informiranju.

Jurica Šimurina

Nitko se nije razvio na turizmu, pa nećemo ni mi. Industrijski razvoj je obilježje razvijene države, ne znači da trebamo uništiti time okoliš, ali treba sve ekonomske koristi i troškove uzeti u obzir, sve stavove, odlučivanje u društvu, procjena koristi i troškova... činjenja ili nečinjenja korištenja ili ne resursa. I onda donijeti konačnu odluku.

4. Rezultati ankete agencije Target

4.1. Profil sudionika deliberacije

Sudionike je birala agencija za ispitivanje javnog mnijenja Target prigodnim uzorkom. Osnovni kriterij za selekciju sudionika je bila povezanost s Jadranom i djelatnostima koje ovise o turizmu. Dodatno, dio sudionika je selektiran iz kontinentalnog dijela Hrvatske koji je povezan s eksploatacijom plina.

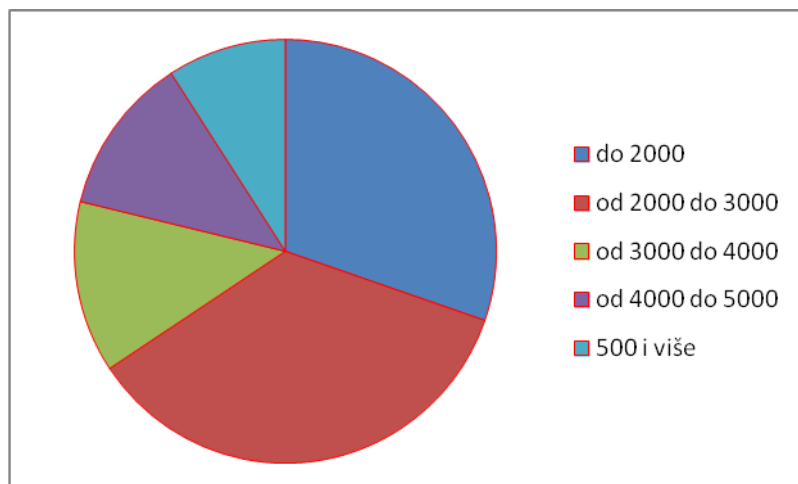
Socio-demografska obilježja sudionika su sljedeća: prosječne dobi 39 godina starosti (raspon godina starosti 19 – 67); 54,5% uzorka su činile žene, a 45,5% muškarci. Također, više od polovine ispitanika (60%) s obzirom na njihovo političko opredjeljenje se pozicionira na politički centar, a 30% su lijevog političkog opredjeljenja dok 9% svoja politička opredjeljenja identificira s desnim političkim spektrom.

Velika većina na pitanje da odrede koja politička stranka je najbliža njihovom političkom uvjerenju odgovara da ne zna ili niti jedna, a tek četvrtina imenuje pojedine stranke iz hrvatske političke arene.

Velika većina ispitanika živi na jadranskoj obali (72%) ili u zaleđu (10%) a tek jedna petina dolazi iz unutrašnje Hrvatske.

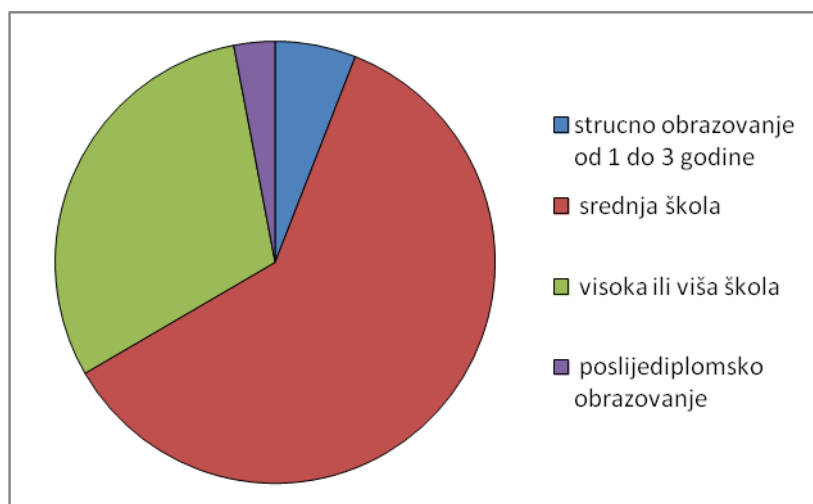
Jedna petina ispitanika je izjavila da ukupni prihodi njihovog kućanstva iznose do 4.000 kn, a 12% izjavljuje da se isti kreće između 4.000 i 6.000 kn; petina ima ukupne prihode između 6.000 i 8.000 kn, 12% između 8.000 i 10.000 kn a 9% ispitanika izjavljuje da se ukupni prihodi njihovog kućanstva kreću od 10.000 do 15.000 kn, dok 12% ima ukupne prihode od 15.000 do 20.000 kn te 9% žive u domaćinstvu s prihodima većim od 20.000 kn.

Realnija slika o dohodovnoj strani ispitanika i njihovih obitelji dobila se analizom prosječnog prihoda po članu obitelji. U kućanstvima čiji su prihodi do 2.000 kn po članu živi 30% ispitanika, od 2.001 do 3.000 kn 35%, daljnjih 13% ima između 3.001 do 4.000 kn po članu, 12% između 4.001 i 5.000 dok na kraju ukupno 9% ispitanika ima preko 5.000 kn po članu domaćinstva (slika1).

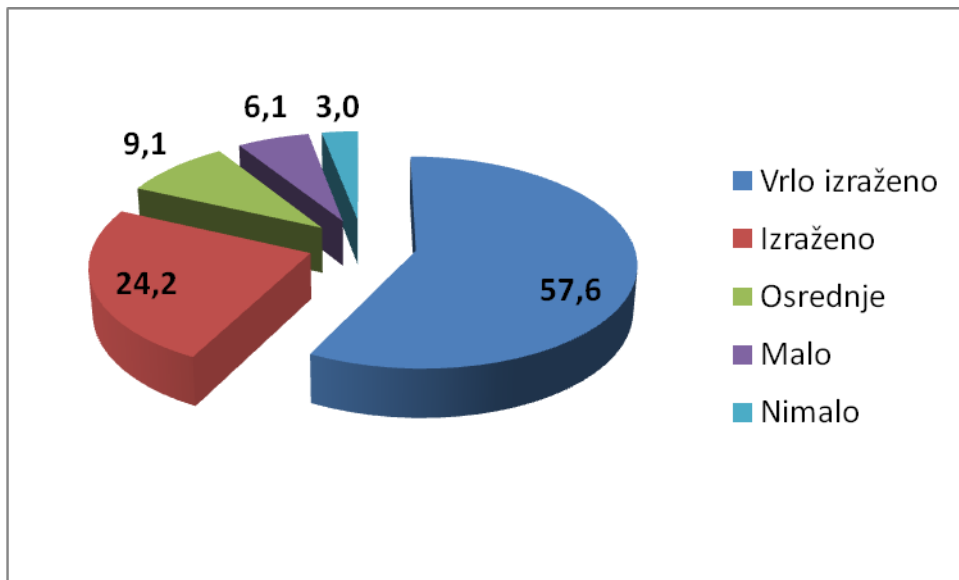
Slika 1. Uzorak: prihodi po članu obitelji

Većina (točnije 60%) ima srednju školu ili neki oblik srednjoškolskog stručnog obrazovanja. Završen fakultet ili drugo obrazovanje koje podrazumijeva visoku ili višu stručnu spremu ima trećina ispitanika dok tek neznatan dio (3%) ima završen neki oblik poslijediplomskog obrazovanja. Valja istaknuti da u uzorku sudionika nema niti jedne osobe sa završenom osnovnom školom. Može se zaključiti kako je riječ o skupu koji znatno odskače od obrazovne strukture u Republici Hrvatskoj (slika. 2).

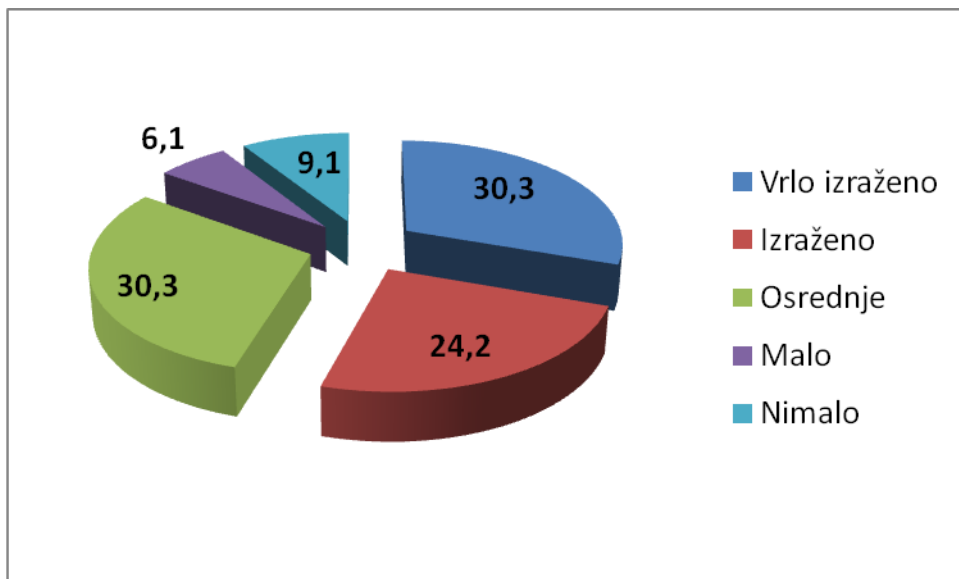

Slika 2. Uzorak: obrazovna struktura sudionika

Gotovo 80% sudionika izjavljuje da je izražena ili vrlo izražena njihova povezanost s morem (slika 4.), a polovina ističe da je njihov život povezan s turizmom (slika 5.).

Slika 3. U kojoj mjeri ste vezani uz more?

Slika 4. U kojoj mjeri je Vaš ili profesionalni život vezan uz turizam na Jadranu?

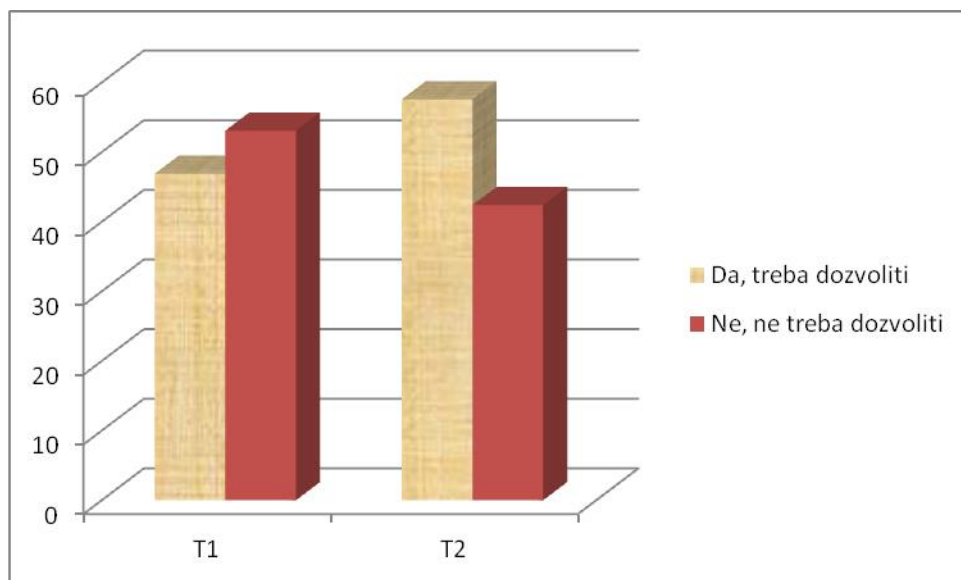
4.2. Mnijenje prije i nakon deliberacije

Predmet interesa su bili:

1. mnijenje prije i nakon deliberacije s više podtema: izjašnjavanje sudionika na potencijalno referendumsko pitanje o eksploataciji nafte i plina na Jadranu; stavovi sudionika o platformama na Jadranu, percepcija o rizicima eksploatacije i naftnih platformi, stavovi o odnosu turizma i eksploatacije, viđenje o koristima navedenog projekta te naposljetku, stavovi sudionika o ekološkim udrugama, obnovljivim izvorima energije i nuklearnim elektranama kao alternativni;
2. stupanj informiranosti sudionika o temi;
3. percepcija i zadovoljstvo sudionika deliberativnim skupom.

4.2.1. Stavovi o tome treba li u RH dopustiti istraživanje i eksploataciju nafte i plina na Jadranu?

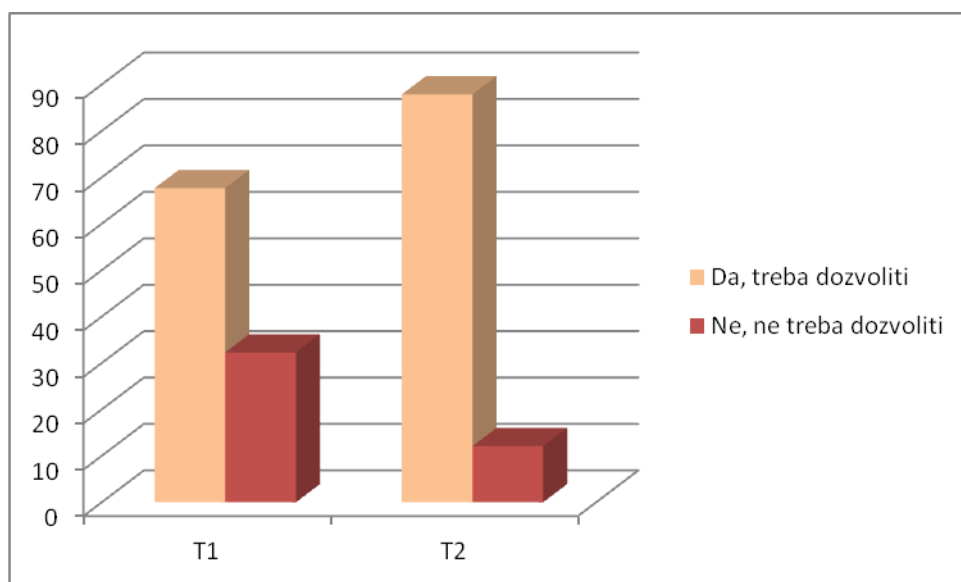
Navedeno referendumsko pitanje je formulirano kroz dvije varijante: jedna koja dopušta istraživanje i eksploataciju i nafte i plina (ovisno o nalazima istraživanja), te drugo identično ali koje se ograničava samo na eksploataciju plina kao potencijalno, ekološki gledajući, manje rizičnu varijantu eksploatacije ugljikovodika.

	T1	T2
Da, treba dozvoliti	46,9 %	57,6 %
Ne, ne treba dozvoliti	53,1 %	42,4 %

Slika 5. Frekvencije odgovora na pitanje: *Da se danas održava referendum na kojem treba odlučiti o tome treba li RH treba dozvoliti istraživanje i eksploataciju ugljikovodika (nafte i plina) na Jadranu što biste odlučili?*

U slučaju održavanja referenduma o dozvoli iskorištavanja Jadrana i instaliranju naftnih platformi, **uočavamo da su sudionici podijeljeni. Prije deliberacije 46,9% sudionika bi pristala, dok 53,1% bi glasalo protiv.** Taj omjer se nakon deliberacije izmijenio na način da su se nešto u većem broju izjasnili za platforme, ali razlika nije statistički značajna.

	T1	T2
Da, treba dozvoliti	67,7 %	87,9 %

Ne, ne treba dozvoliti	32,3 %	12,1 %
------------------------	--------	--------

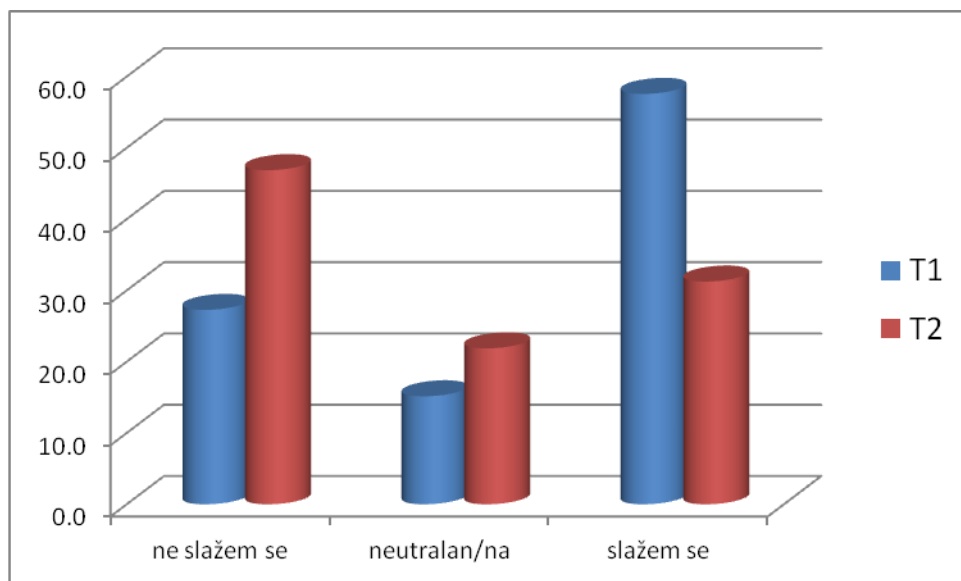
Slika 6. Frekvencije odgovora na pitanje: *Da se danas održava referendum na kojem treba odlučiti o tome treba li RH treba dozvoliti istraživanje i eksploataciju samo plina na Jadranu što biste odlučili?*

Također, jedno od postavljenih pitanja je bilo: *“Da se danas održava referendum na kojem treba odlučiti o tome treba li RH treba dozvoliti istraživanje i eksploataciju samo plin na Jadranu što bi odlučili?”*. Prije deliberacije tek trećina ispitanika se izjasnila protiv budućih plinskih platformi a dvije trećine za. **Sudionici očitito dozvoljavaju iskorištavanje Jadrana, ali pod uvjetom da su to isključivo plinske platforme. Nakon deliberacije sudionici su se u još većoj mjeri izjasnili za plinsku opciju - čak 87,9%, a samo jedna desetina i dalje se tome protivi. Promjena je statistički značajna.** Navedeno se može objasniti dvjema činjenicama: prvo, na skupu su prikazani primjeri i podaci isključivo o ekološkim incidentima s izlivanjem nafte, a stručnjaci nisu iznosili slučajeve, podatke i rizike onečišćenja koji su povezani s iskorištavanjem plina. Drugo, sudionici su informirani o postojećim plinskim platformama u hrvatskom dijelu sjevernog Jadrana koje već više desetaka godina donose gospodarsku korist. Može se pretpostaviti da je navedeno utjecalo na takav stav.

4.2.2. Stavovi o rizicima eksploatacije ugljikovodika

Stavovi o sigurnosti rada naftnih/plinskih platformi se propitivala kroz više tvrdnji. Tvrdnja *„Ukoliko dozvolimo eksploataciju ugljikovodika na Jadranu, prije ili kasnije će se dogoditi ekološka katastrofa“* ukazuje na neminovnost ekološke katastrofe; dok tvrdnja *„Pa da i dođe do izlivanja nafte, postoje efikasna sredstva da se navedena šteta sanira, tako da realno gledajući veće štete ne može ni biti“* ističe da rizici postoje, ali da se isti u slučaju izlivanja nafte mogu

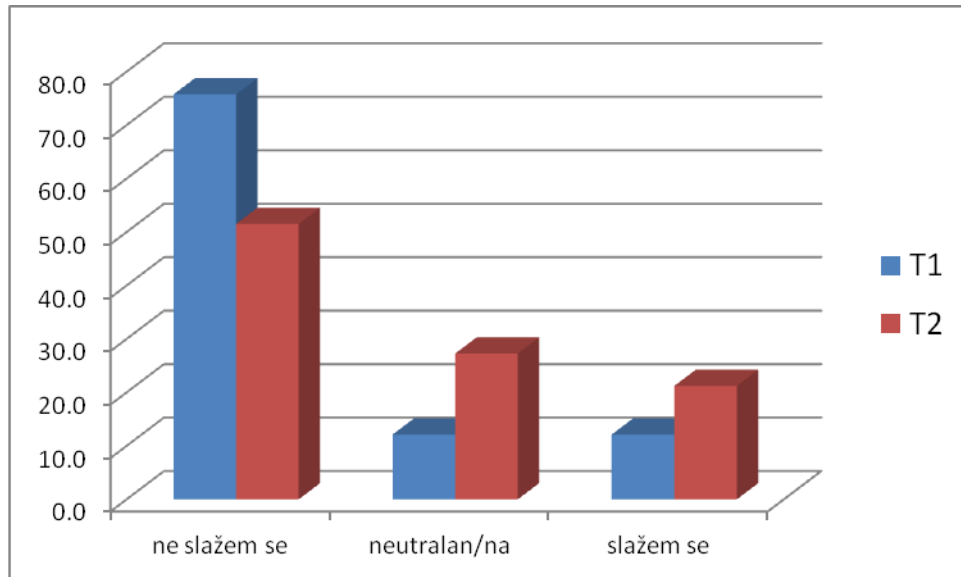
sanirati. Naposljetku, u instrumentu je navedena i tvrdnja „Danas je sigurnost na platformama na visokoj razini pa je opasnost od onečišćenja pretjerano napuhana“ koja u najmanjoj mjeri ukazuje na potencijalnu opasnost i ističe visoke sigurnosne standarde platformi. Dok je prva tvrdnja negativno usmjerena prema eksploataciji i naftnim platformama, druga je izražena u blažem obliku, dok treća ističe blagu pozitivnu konotaciju spram platformi i njihove sigurnosti.

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
5,63	4,59	1,03	sig; 0,01

Slika 7. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Ukoliko dozvolimo eksploataciju ugljikovodika na Jadranu, prije ili kasnije će se dogoditi ekološka katastrofa.*

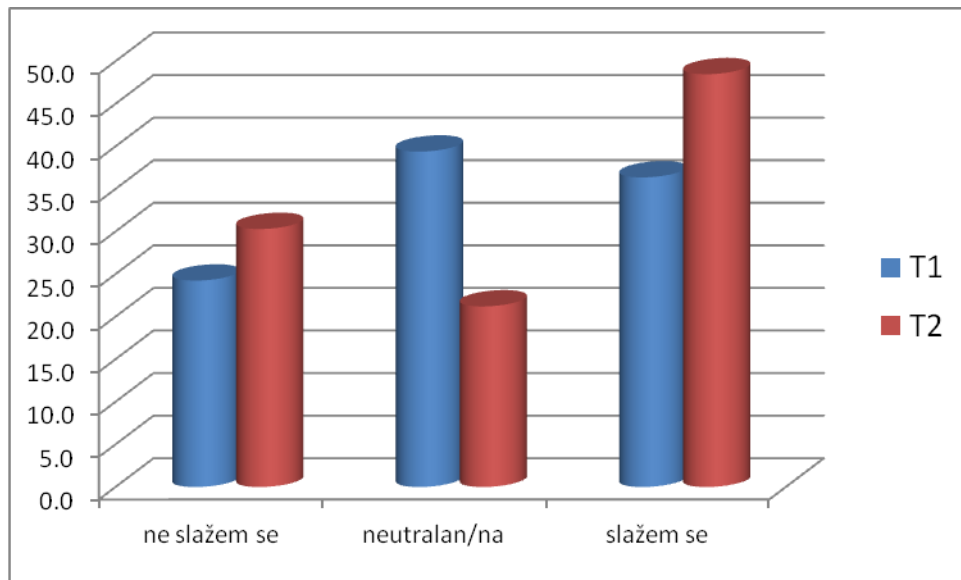
Prije deliberacije vrlo značajan udio sudionika (57,6%) izražava bojazan u slučaju da se dozvole naftne platforme na Jadranu, te kako će se, prije ili kasnije, dogoditi ekološka katastrofa. **Taj postotak se praktički prelomio** (na 31,3%). Stav se dakle značajno promijenio u smjeru **smanjenja bojazni od ekološke katastrofe.**

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
3,30	3,88	-0,50	no.sig; 0,12

Slika 8. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Pa da i dođe do izlivanja nafte, postoje efikasna sredstva da se navedena šteta sanira, tako da realno gledajući veće štete ne može ni biti.*

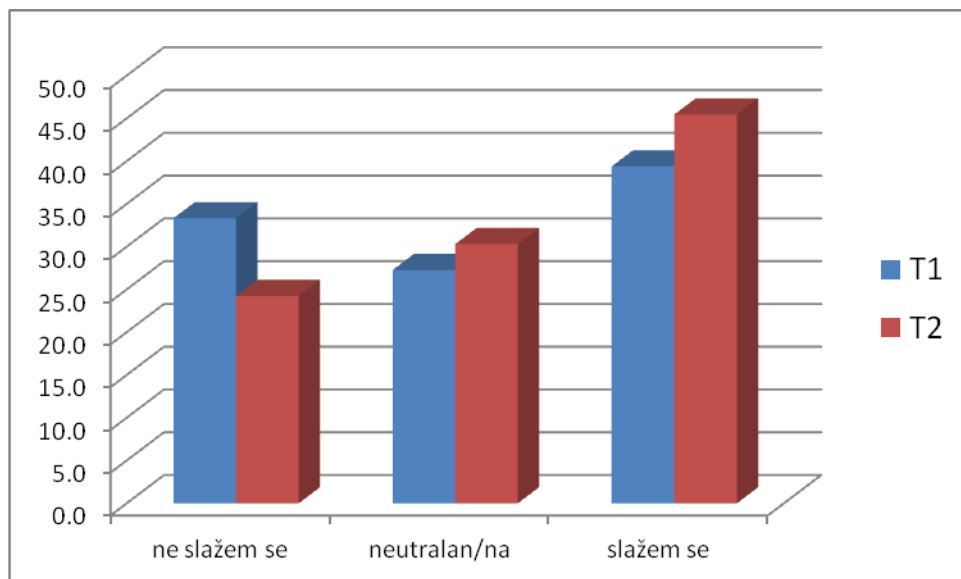
Generalno gledajući, većina sudionika prije i nakon deliberacije ne vjeruje da se posljedice od izlivanja nafte mogu sanirati. Stav se nije značajno promijenio i prosječne osjene su relativno niske.

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
5,42	5,39	0,03	no.sig; 0,92

Slika 9. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Danas je sigurnost na platformama na visokoj razini pa je opasnost od onečišćenja pretjerano napuhana.*

Mišljenja o sigurnosti su podijeljena, i prosječne vrijednosti se kreću oko srednjih vrijednosti ponuđene skale (T1=5,42; T2=5,39). Prije deliberacije 35% se slagalo s tvrdnjom o visokoj razini sigurnosti na platformama, dok je taj isti stav izrazilo čak 48% poslije deliberacije.

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
5,18	5,58	-0,40	no.sig; 0,33

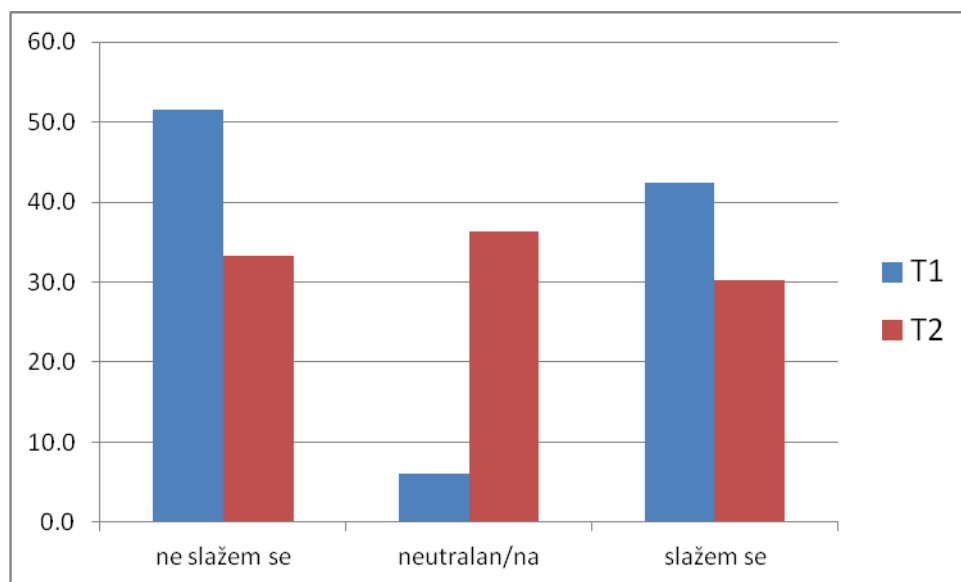
Slika 10. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Tankeri koje plove Jadranom su daleko veća opasnost nego platforme.*

Iako se mišljenje o opasnosti tankera koji plove Jadranom nije značajno promijenilo, uočava se kako su nakon deliberacije nešto izraženiji neutralniji i stavovi slaganja s prethodno navedenim.

4.2.3. Stavovi o odnosu turizma i eksploatacije ugljikovodika

Najznačajniji argument protiv instalacije plinskih i naftnih platformi u Jadranu koji se mogao čuti na deliberaciji, a posebno su ga isticali sudionici u malim grupama, je da one mogu ugroziti turizam. Smatra se da sama činjenica da bi takve platforme mogle biti instalirane, mogu negativno djelovati na broj posjetitelja, dok u slučaju ekološke katastrofe i izlivanja nafte u more, praktički bi na duže vrijeme slomili hrvatski turizam. Dodatni je argument da su prihodi od

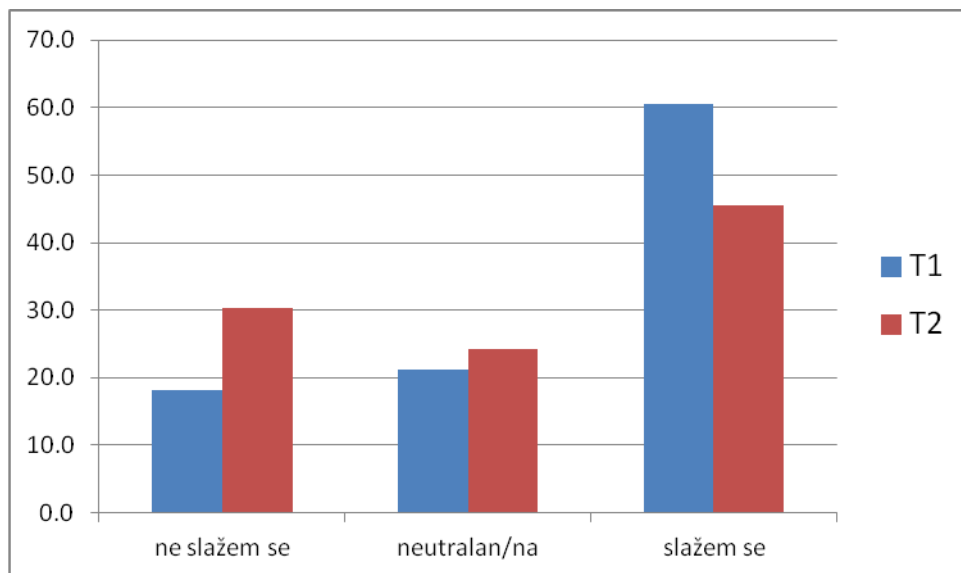
turizma stotinjak puta veći nego procijenjeni prihodi od eksploatacije ugljikovodika u Jadranu. Utoliko nas je zanimao stav prema tim tvrdnjama o odnosu turizma i eksploatacije Jadrana.

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
4,36	4,97	-0,63	no.sig; 0,09

Slika 11. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Eksploatacija nafte i plina nije prepreka turizmu.*

Kao što je evidentno iz gornjeg grafičkog prikaza (slika 11.), prije deliberacije bila su izražena podijeljena mišljenja o odnosu eksploatacije nafte i plina u odnosu na turizam, praktički neutralnih stavovi su bili zanemarivi. **Nakon deliberacije očigledno značajan dio sudionika (čak trećina) je promijenilo mišljenje na način da svoje prethodno slaganje ili neslaganje zamijenilo s neutralnim, dvojbenim stavovima o toj temi.**

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
6,45	5,27	1,18	sig; 0,02

Slika 12. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Između eksploatacije Jadrana i turizma nema kompromisa.*

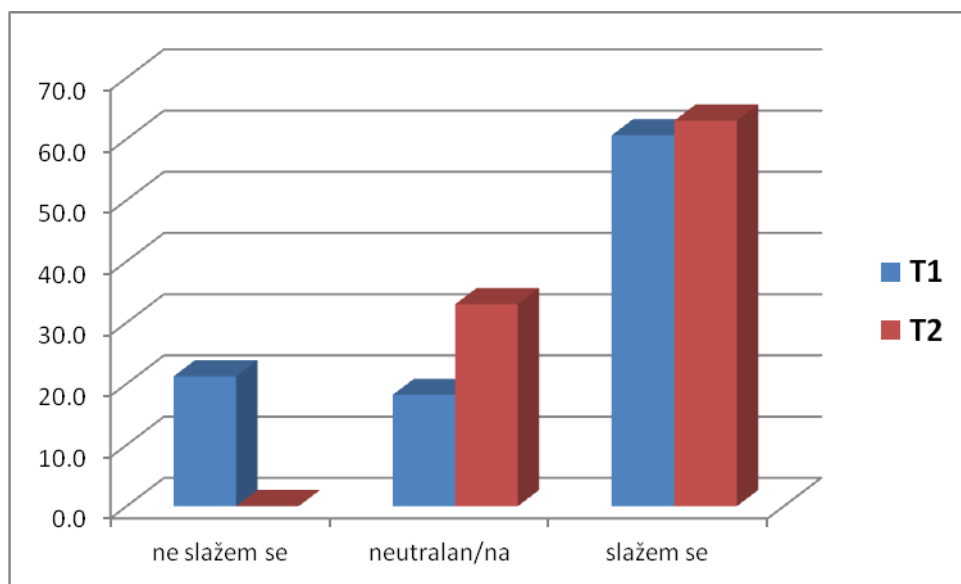
Značajna većina (62%) smatrala je prije deliberacije da ne može i ne smije biti kompromisa između projekta eksploatacije ugljikovodika i turizma. Nakon deliberacije taj stav se promijenio, bitno ublažio i promjena je statistički značajna.

4.2.4. Stavovi o korisnosti eksploatacije

- Hrvatska će imati veliku korist ukoliko dozvoli eksploataciju Jadrana.
- Ukoliko dozvolimo eksploataciju plina u Jadranu, obični građani će sigurno imati značajno jeftiniji plin.
- Platforme će pokrenuti obamrlu hrvatsku industriju i zapošljavanje.

- Kroz desetak godina bit ćemo „sredozemna Norveška“.
- Ukoliko odbijemo naftne kompanije, ispustit ćemo zaista sjajnu priliku.

Dok dio tvrdnji ističe značajnu korist za Hrvatsku u cjelini, te kako će navedeni projekt pokrenuti hrvatsko gospodarstvo, a mi postati sredozemna Norveška, paralelno se isticala i korist za obične građane kroz jeftiniji plin. Više vrijednosti na skali od 1 do 9 izražavaju stavove sudionika o korisnosti i svrsishodnosti navedenog projekta eksploatacije. Prosječna aritmetička sredina prije deliberacije iznosi $M=4,57$. Ista se nije značajno promijenila ni nakon deliberacije, $M=4,53$, odnosno ostala je identična. Zaključujemo kako stručnjaci nisu uspjeli uvjeriti sudionike u značajniju gospodarsku korist navedenog vladinog projekta.

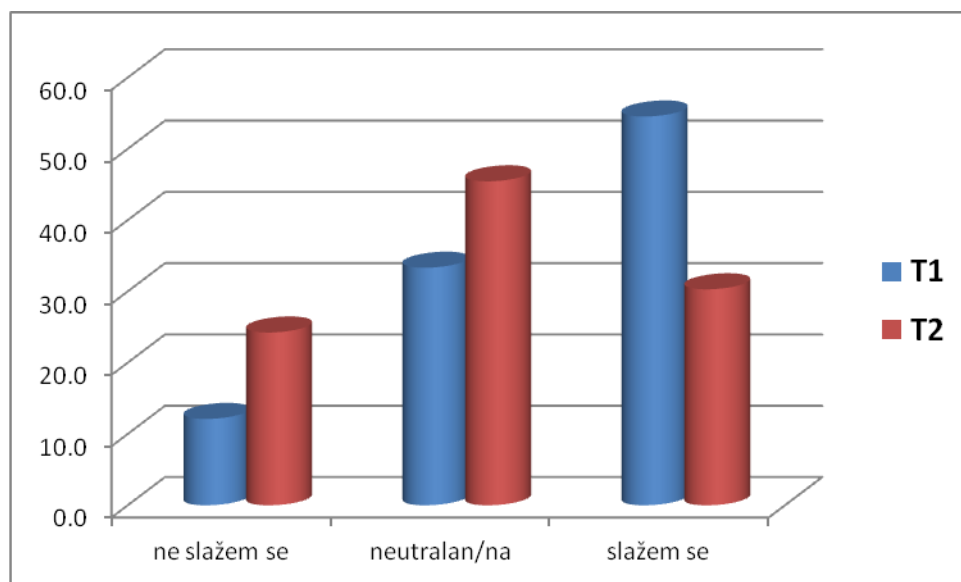

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
6,21	7,06	0,85	no.sig; 0,22

Slika 13. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Eksploatacija nafte donosi velike koristi ali i velike rizike.*

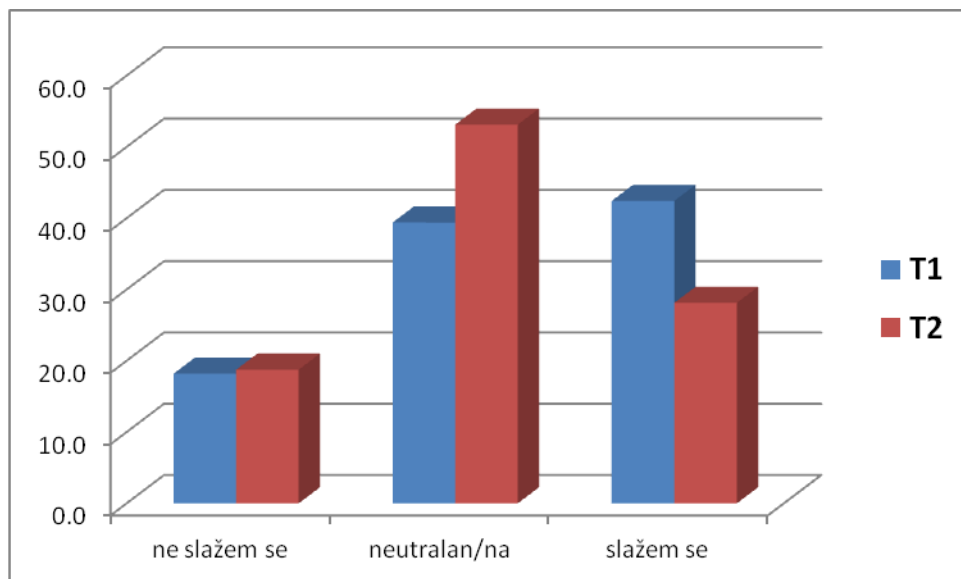
4.2.5. Stavovi o ekološkim udrugama, obnovljivim izvorima energije i nuklearnim elektranama kao alternativni

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
6,21	5,03	1,18	sig; 0,00

Slika 14. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Ekolozi su pravi čuvari prirodne ljepote Hrvatske.*

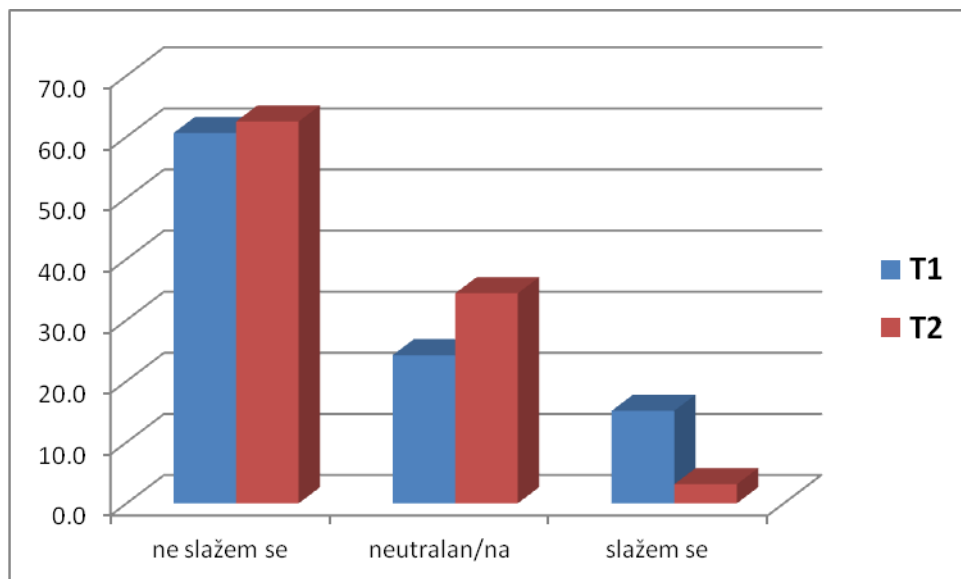
Prvotno dominantno pozitivan stav o ekološkim udrugama se nakon deliberacije značajno promijenio. Tako **prije deliberacije preko polovice sudionika (54,5%) izražava pozitivan stav o ekološkim udrugama. Nakon deliberacije se gotovo prepolovio na (30,3%)** broj onih koji su i dalje zadržali to pozitivno mišljenje. Promjena je statistički značajna.

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
5,85	5,22	0,63	sig; 0,04

Slika 15. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Obnovljivi izvori energije su jedina naša budućnost.*

Do promjene stava je došlo i kod obnovljivih izvora energije. Osnovna promjene je da dio sudionika koji su smatrali kako su obnovljivi izvori energije naša „jedina budućnost“ je nakon deliberacije postao skeptičniji, te su se priklonili neutralnijem viđenju. Pretpostavljamo da je to refleksija iznesenih stavova na skupu o ograničenosti obnovljivih izvora energije te kako isti ne mogu biti osnova energetskeg sustava Hrvatske, što je djelovalo na percepciju. Promjena je statistički značajna.

(T1)	(T2)	T1 - T2	p
3,45	3,06	0,39	no.sig; 0,30

Slika 16. Frekvencije odgovora na tvrdnju: *Bolje graditi nuklearke nego naftne platforme na Jadranu.*

Dominantan negativan stav o nuklearnim elektranama je ostao nepromijenjen tijekom deliberacije. Sudionici ne smatraju da su nuklearne elektrane eventualna alternativa naftnim platformama.

4.3. Stupanj informiranosti sudionika prije i nakon deliberacije

Na testu T1 (prije deliberacije) najmanji broj točnih odgovora je bio 1/14, dok na T2 2/12. Maksimalni broj točnih odgovora na T1 je bilo 11/14, dok na T2 13/14. Prosječan broj točnih odgovora na T1 je 5,7. dok na T2 je to 7,7. Dakle, prosječna informiranost sudionika je tijekom deliberacije bitno uvećana.

Razlika u informiranosti/znanju je statistički značajna.

4.4. Evaluacija skupa od strane sudionika

Sva tri pitanja o moderatorima ukazuju da su isti profesionalno shvatili ulogu na skupu, omogućili svima da uznesu svoje mišljenje, moderatori pretežito nisu iznosili svoje stavove te su sudionici uglavnom procijenili kako su se moderatori brinuli da i suprotna mišljenja budu iznesena na diskusijama.

Načelno se može zaključiti da sudionici smatraju da su uglavnom ravnopravno sudjelovali u diskusijama što se prvenstveno odnosi na rad u malim grupama, te da je diskusiju odlikovala raznovrsnost argumenata i pogleda.

Sudionici pretežito pozitivno procjenjuju kompetentnost gostujućih stručnjaka te uglavnom tvrde kako sada bolje razumiju tuđa suprotstavljena mišljenja što i jest svrha deliberacije.

Analiza odgovora ukazuje da se diskusija odvijala i nakon "službenog dijela" te da su se sudionici poprilično posvetili dobivenim materijalima.

5. Zaključci i preporuke

- Praćenjem malih grupa uvidjelo se da sudionici imaju nisko povjerenje u državu i njene institucije. Izraženi su stavovi da će elite odluke donijeti tajno, a da se narod neće puno pitati.
- Također se nepovjerenje prema institucijama očituje u tome da prevladava mišljenje kako „mali čovjek neće profitirati od eksploatacije plina ili nafte“.

Moj problem s naftom nije samo nafta, nego svijest i mentalni sklop. Možda pušem na hladno, ali čini mi se da sve današnje političke garniture nisu na nivou da sprovedu u djelo projekt na način da bude sigurno i da mali čovjek dobije neki profit, a ne samo štetu.

- Izražen je i stav da referendum nije potreban ukoliko se građane dobro informira i ukoliko je cijeli proces transparentan. Međutim, gotovo svi sudionici su smatrali da nisu dovoljno informirani, da se u to ne ulažu dovoljni naponi, već da je na svakoj osobi odluka i odgovornost da se sam/a informira. Pritom je više puta naveden proces deliberacije kao dobre metode informiranja i odlučivanja.
- U plenumima su sudionici u postavljenim pitanjima naglašavali da bi se u ugovorima s kompanijama trebala staviti klauzula oko korištenja hrvatskih radnika i proizvoda u procesu istraživanja i eksploatacije. Smatraju da se o tome nije do sada vodila dovoljna briga.
- Veliku zabrinutost sudionici, ali i eko stručnjaci, pokazuju oko potencijalnih zagađenja i saniranja štete. Naime, postavlja se pitanje (na koje nije bilo jasnog odgovora) li je Hrvatska dovoljno spremna i jaka da uvjetuje stranim kompanijama da izdvajaju dio novca za osiguranje od štete. Pritom bi se trebala sagraditi i popratna osiguravajuća infrastruktura, koja bi između ostaloga štitila i od tankera i izljeva nafte iz istih. Osim uplaćivanja osiguranja, potrebno je otvoriti i poseban račun na koji bi tvrtke od prvoga dana izdvajale svote novca koji bi se koristio instant prilikom moguće katastrofe.

Kritika eko aktivista je i ta da se nigdje u ugovorima ne spominje odšteta za takozvane „treće strane“ – ribare, radnike u turizmu itd, koji bi bili oštećeni ukoliko bi došlo do zagađenja. Ovo pitanje nije povučeno na raspravi u Splitu, no eko udruge ga spominju u svojim kritikama.

- Veliko iznenađenje za sudionike je bila i informacija da su obnovljivi izvori energije također štetni, odnosno i oni zagađuju okoliš. Objašnjeno je i da ti izvori nemaju dovoljno kapaciteta da sve ljudske potrebe zadovolje samostalno, već uz njih nužno mora ići plin ili nafta. Također, ekonomski stručnjak Jurica Šimurina je stavljao veliki naglasak na proračunski deficit koji

Hrvatsku prati već nekoliko desetljeća – on tvrdi da naprosto nema sredstava s kojima bi se ulagalo u obnovljive izvore. Također, Hrvatska nije u mogućnosti proizvesti dijelove za njih, već se oni uvoze. Obzirom na to, nemaju pozitivan učinak na ekonomiju i proračun – dok istraživanje i eksploatacija ugljikovodika imaju, jer se pritom može koristiti npr. Hrvatski beton.

- Zagađenje nikada ne može biti 0. Jer takvi izvori energije ne postoje, tvrdi Jurica Šimurina. Uz njega, Damir Mateljan navodi i nemogućnost odlaganja otpada koji nastaje obnovljivim izvorima energije.
- Uz nepovjerenje u Hrvatsku i njene institucije, još je veće nepovjerenje sudionika u susjedne države. Osjećaju se potpuno bespomoćno u međunarodnom kontekstu, jer smatraju da će susjede koje dijele s nama Jadran eksploatirati ugljikovodike, bez obzira na posljedice.
- Najveće (negativno) iznenađenje je izazvala informacija da, ukoliko nakon istraživanja građani odluče na referendumu da ne žele eksploataciju, država Hrvatska tvrtkama s kojima je potpisala ugovore, mora plaćati odštetu za odustajanje.
- Dominantna teza tokom dva dana je bila da je turizam najveća gospodarska grana u Hrvatskoj. Jurica Šimurina je to opovrgnuo, rekavši da turizam sudjeluje u BDP-u jednako kao i industrija. Uz to treba imati na umu da je u Hrvatskoj zagađenje manje nego prije nekoliko godina – jer se smanjila i poljoprivredna i industrijska proizvodnja, a one su veliki zagađivači okoliša.
- U slučaju održavanja referendumu o dozvoli iskorištavanja Jadrana i instaliranju naftnih platformi, **uočavamo da su sudionici podijeljeni. Prije deliberacije 46,9% sudionika bi pristala, dok 53,1% bi glasalo protiv.** Taj omjer se nakon deliberacije izmijenio na način da su se nešto u većem broju izjasnili **za platforme**, ali razlika nije statistički značajna.
- Već u malim grupama vidjelo se da su sudionici veći pobornici vađenja plina, nego nafte. Kasnije su i T1/2 upitnici to pokazali. **Nakon deliberacije sudionici su se u još većoj mjeri izjasnili za plinsku opciju - čak 87,9%, a samo jedna desetina i dalje se tome protivi. Promjena je statistički značajna.**
- Prije deliberacije vrlo značajan udio sudionika (57,6%) izražava bojazan u slučaju da se dozvole naftne platforme na Jadranu, te kako će se, prije ili kasnije, dogoditi ekološka katastrofa. **Taj postotak se praktički prelomio (na 31,3%).** Stav se dakle značajno promijenio u smjeru **smanjenja bojazni od ekološke katastrofe.**
- Većina sudionika prije i nakon deliberacije ne vjeruje da se posljedice od izlivanja nafte mogu sanirati

- Nakon deliberacije više se sudionika slaže s tvrdnjom: *Tankeri koje plove Jadranom su daleko veća opasnost nego platforme.*
- **Značajna većina (62%) smatrala je prije deliberacije da ne može i ne smije biti kompromisa između projekta eksploatacije ugljikovodika i turizma. Nakon deliberacije taj stav se promijenio, bitno ublažio i promjena je statistički značajna.**
- **Prije deliberacije preko polovice sudionika (54,5%) izražava pozitivan stav o ekološkim udrugama. Nakon deliberacije se gotovo prepolovio na (30,3%) broj onih koji su i dalje zadržali to pozitivno mišljenje. Promjena je statistički značajna.**
- Do promjene stava je došlo i kod obnovljivih izvora energije. Osnovna promjene je da dio sudionika koji su smatrali kako su obnovljivi izvori energije naša „jedina budućnost“ je nakon deliberacije postao skeptičniji, te su se priklonili neutralnijem viđenju.
- Dominantan negativan stav o nuklearnim elektranama je ostao nepromijenjen tijekom deliberacije.
- Prosječna informiranost sudionika je tijekom deliberacije bitno uvećana.

Organizatorice podsjećaju da su zbog malog uzorka sudionika ovi rezultati indikativnog karaktera i ne mogu se poopćiti na cijelu populaciju.

VIŠE O DELIBERACIJI:

www.cms.hr/deliberacija

ORGANIZATORICE DELIBERACIJE IZ CENTRA ZA MIROVNE STUDIJE:

Ela Narandža ela.narandja@cms.hr

Petra Jurlina petra.jurlina@cms.hr

Mirjana Mikić Zeitoun mirjana.mikic@cms.hr

EUROPSKA UNIJA
ULAGANJE U BUDUĆNOST

Projekt „Neka se i glas građana čuje“

Projekt je sufinancirala Europska unija u sklopu Europskog socijalnog fonda

Projekt sufinancira Ured za Udruge Vlade Republike Hrvatske

www.cms.hr | Zagreb, travanj 2014.

CENTAR ZA MIROVNE STUDIJE